

Odborný článek

Svěřenský fond jako pachatel trestného činu

Markéta Kajfoszová

*Autorka je advokátní koncipientkou a interní doktorandkou na katedře trestního práva
Právnické fakulty Univerzity Karlovy*

Abstrakt

Předmětem tohoto článku je posouzení, zda může být svěřenský fond *de lege lata* považován za pachatele (subjekt) trestného činu. Základním východiskem pro účely zhodnocení zkoumané otázky je právně-teoretická analýza institutu svěřenského fondu se zaměřením na jeho vymezení v kontextu právnických osob a posouzení problematiky právní osobnosti. Ačkoliv se může zdát, že je závěr stran této problematiky již vyjasněn, na vědecké úrovni se jedná o téma stále aktuální a hojně diskutované. Uvedená analýza je předpokladem vyřešení samotného merita zkoumané otázky, tj. zhodnocení, zda může být svěřenský fond subsumován pod příslušná ustanovení trestního zákoníku či zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a považován za pachatele (subjekt) trestného činu. Část tohoto článku je též věnována posouzení rizik zneužití svěřenského fondu k páchání trestné činnosti a vymezení nástrojů určených k prevenci kriminality pro ucelený kontext zkoumané otázky. V samotném závěru je pak zhodnoceno naplnění cílů tohoto článku, shrnuty zásadní poznatky stran zkoumané problematiky a zhodnoceny úvahy *de lege ferenda*.

Klíčová slova: pachatel trestného činu, prevence kriminality, svěřenský fond, trestní odpovědnost právnických osob, zneužití svěřenského fondu

Abstract

This paper deals with a question whether a trust fund can be considered as an offender (subject of a crime). This matter is closely related to the legal definition of the institute of trust fund, especially in the context of legal persons with emphasis on the assessment of its legal personality. Although it may seem that the matter regarding the absence of the legal personality of a trust fund has already been clarified, this topic is still broadly discussed at the expert level. The essence of this paper, i.e. assessment whether a trust fund can be subsumed under the relevant provisions of the Criminal Code or the Act on Criminal Liability of Legal Persons and therefore considered as an offender (subject of crime), follows the conclusions of the theoretical analysis of a trust fund. Following part of this article is also focused on the assessment of possibility of misuse of a trust fund for committing criminal activities and legal instruments designed to prevent this risks. In the conclusion, the fulfillment of the goals set up in the introduction is evaluated, the main findings are summarised and *de lege ferenda* considerations are evaluated.

Keywords: Perpetrator of a crime, Crime prevention, Trust fund, Criminal liability of legal entities, Misuse of a trust fund

Úvod

Předmětem tohoto článku je posouzení, zda může být svěřenský fond považován za pachatele (subjekt) trestného činu. Jedná se o téma dosud ne zcela probádané, avšak jistě aktuální, neboť na odborné úrovni se stále vyvíjí diskuze stran povahy institutu svěřenského fondu, jeho vztahu k právníkům osobám a související problematiky právní osobnosti.

Základním východiskem je právně-teoretická analýza institutu svěřenského fondu se zaměřením na jeho vymezení v kontextu právníků osob a posouzení problematiky právní osobnosti. Uvedená analýza je předpokladem vyřešení samotného merita tohoto článku, tj. zhodnocení, zda může být svěřenský fond subsumován pod příslušná ustanovení trestního zákoníku či zákona o trestní odpovědnosti právníků osob a *de lege lata* považován za pachatele (subjekt) trestného činu. Zvláštní pozornost je v tomto článku také věnována vymezení rizik a potenciálních oblastí zneužití svěřenského fondu k páčání trestné činnosti. V návaznosti na posouzení této problematiky je pojednáno ohledně institutů, které si kladou za cíl snížit riziko páčání trestné činnosti prostřednictvím svěřenského fondu, zejména se zaměřením na současný trend zvyšování transparentnosti a rozkrývání vlastnických struktur (nejen) svěřenských fondů. V neposlední řadě je zhodnoceno, zda je vhodná a potřebná *de lege ferenda* změna právní úpravy, a to s ohledem na závěry zjištěné stran merita tohoto článku.

Pro účely shora popsané výzkumné otázky, tj. zda může být svěřenský fond považován za pachatele (subjekt) trestného činu, si autorka stanovila následující hypotézy, které budou v závěru buďto potvrzeny, nebo naopak vyvráceny:

- *Svěřenský fond není právníkou osobou a nedisponuje právní osobností.*
- *Svěřenský fond není de lege lata považován za pachatele (subjekt) trestného činu.*
- *Svěřenský fond by neměl být de lege ferenda považován za pachatele (subjekt) trestného činu.*

Klíčovou metodou užitou při zpracování tohoto článku je *analýza a syntéza*, neboť pro vyřešení samotného merita věci je nezbytné nejdříve provést analýzu institutu svěřenského fondu, jeho vztahu k právníkům osobám a související problematiky právní osobnosti. Následně je možné přistoupit k rozboru definice pachatele (subjektu) trestného činu a vyvození závěru ohledně položené výzkumné otázky. Metoda analýzy a syntézy je v nezbytném rozsahu doplněna *deskriptivní* metodou, a to zejména v části věnující se vymezení rizik zneužití svěřenského fondu jako nástroje k páčání trestné činnosti a souvisejících tendencí předcházet takové protiprávní činnosti. Na patřičných místech je rovněž užitá metoda *komparace*, zejména při srovnání svěřenského fondu s institutem fiducie v québecké právní úpravě. V dílčích aspektech je metoda komparace užitá také při srovnání institutu svěřenského fondu a právníků osoby. V poslední části tohoto článku je rovněž užitá *evaluace*, a to v rámci úvah *de lege ferenda* ohledně potřeby změny právní úpravy.

1. Institut svěřenského fondu v českém právním řádu

Svěřenský fond je jedním z institutů kontinentálních právních řádů, jejichž cílem je poskytnout funkčně srovnatelnou alternativu trustům, které jsou tradičně charakteristické

pro anglické common law a příbuzné (smíšené) právní řády.¹ Podstatou svěřenského fondu je umožnit držení, správu a nakládání s majetkem vyčleněným za stanoveným účelem, jakož i jeho zhodnocování. Jinými slovy řečeno, svěřenský fond lze považovat za zvláštní případ správy cizího majetku.² Recepce tohoto právního transplantátu mělo dojít k obohacení českého právního řádu o institut umožňující efektivní správu majetku a zatraktivnění trhu pro investory. Potřeba zakotvení institutu svěřenského fondu byla odůvodněna zejména následujícími právně-politickými důvody:

- zabránění relokační majetku do zemí, které umožňují využít institut správy majetku,
- poskytnutí zajišťovacího instrumentu pro přeshraniční transakce,
- poskytnutí instrumentu umožňujícího efektivní správu majetku, jakož i mezigenerační přechod majetku.³

Zákonodárce se při implementaci institutu svěřenského fondu do českého právního řádu významně inspiroval québeckou právní úpravou institutu fiducie v Civil Code of Québec. Právní úprava fiducie v Civil Code of Québec byla považována za vhodný inspirativní zdroj, neboť je příkladem funkčního přizpůsobení trustu jakožto původního institutu common law charakteru kontinentálního právního řádu. Inspirace québeckou úpravou je navíc účelná, neboť se český zákonodárce inspiroval při přípravě obecných pravidel pro správu cizího majetku právě úpravou v Civil Code of Québec, který obsahuje dosti podrobná pravidla o správě cizího majetku.⁴ Jako žádoucí se také mohla jevit již existující bohatá výkladová judikatorní praxe či odborná literatura týkající se institutu fiducie, neboť se toho času jednalo o plně etablovaný institut v québecké právní úpravě.

Institut svěřenského fondu je v českém právním řádu upraven v ustanoveních § 1448 - 1474 občanského zákoníku. Zákonodárce jej tak systematicky zařadil do části třetí - absolutní majetková práva, hlavy druhé - věcná práva, dílu šestého - správa cizího majetku a konkrétně oddílu čtvrtého občanského zákoníku, který vymezuje úpravu svěřenského fondu. Subsidiárně se na svěřenský fond aplikují také obecná pravidla pro správu cizího majetku v § 1400 - 1447 občanského zákoníku.

Za účelem porozumění institutu svěřenského fondu a rizikům jeho případného zneužití k páchání trestné činnosti je vhodné alespoň ve stručných obrysech nastínit podstatu jeho fungování a role osob na svěřenském fondu zúčastněných. Základním principem fungování každého svěřenského fondu je triangulární vztah mezi zakladatelem, svěřenským správcem a obmyšleným.⁵ V praxi je obvyklé, že mezi zúčastněné na svěřenském fondu patří další osoby, které jsou pověřené výkonem dohledu nad správou svěřenského fondu. Pro podrobnější

¹ SPÁČIL, Jiří, KRÁLÍK, Michal a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 1541–1542.

² DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek. Díl třetí: Věcná práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 180.

³ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek III, (§ 976–1474)*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 1013.

⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz.

⁵ § 1.03. General Principles of Trust Law. In: BICKEL Dwight, FLANNERY Michael. *Living Trusts: Forms and Practice*. New York: LexisNexis, 2018, s. 5.

pojednání ohledně obsahu a rozsahu účasti zmíněných osob na fungování svěřenského fondu, podmínek pro vznik či zánik jejich funkce však není v rámci tohoto článku prostor.

1.1. Právně-teoretické vymezení svěřenského fondu

Legální definice svěřenského fondu není v občanském zákoníku k dispozici. Právně-teoretické vymezení svěřenského fondu je proto dovozováno z úvodních ustanovení, konkrétně z ustanovení § 1448 odst. 1 občanského zákoníku, které upravuje předpoklady pro samotné vytvoření svěřenského fondu. Svěřenský fond lze definovat jako právní entitu či určitou strukturu majetku a práv s tímto souvisejících, která je dále charakterizována následujícími znaky:

- majetek je vyčleněn z vlastnictví zakladatele svěřenského fondu,
- správa majetku ve svěřenském fondu má sledovat určitý účel,
- majetek se svěřuje ke správě svěřenskému správci, a to na základě smlouvy či pořízení pro případ smrti, a tento se zavazuje vyčleněný majetek držet a spravovat.⁶

Jak bylo naznačeno výše, svěřenský fond lze charakterizovat jako právní entitu či určitou strukturu majetku a práv. Jelikož takové pojmenování může působit zcela obecně a vágně, je nezbytné blíže objasnit povahu svěřenského fondu. V rámci odborné literatury lze nalézt teoretické vymezení svěřenského fondu jako „*quasi subjekt tvořený zvláštní strukturou práv a povinností k autonomnímu jmění a práv a povinností týkajících se jeho správy in largo sensum*“⁷ či „*právní vztah zřízený (inter vivos nebo mortis causa) zakladatelem, kdy majetek je svěřen pod kontrolu správce ve prospěch obmyšleného nebo pro stanovený účel*“.⁸ Svěřenský fond vykazuje znaky charakteristické jak pro věc ve smyslu § 489 občanského zákoníku, tak pro obligaci ve smyslu § 1721 občanského zákoníku, a proto jej někteří autoři označují za „*zvláštní obligačně-věcně právní strukturu*“.⁹ Podle Joskové však není svěřenský fond obligačním vztahem, vlastnictvím ani právnickou osobou, ačkoliv vykazuje charakteristické znaky všech těchto institutů.¹⁰ Zima zastává názor, že se nejedná ani o věc či hromadnou věc.¹¹

Lze tak uzavřít, že svěřenský fond představuje právní entitu, která však není obligačním vztahem, věcí ani věcí hromadnou. Ohledně posouzení svěřenského fondu v kontextu právnických osob a možnosti aplikace právní úpravy osob v občanském zákoníku na režim svěřenského fondu bude pojednáno v samostatné podkapitole.

⁶ DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek. Díl třetí: Věcná práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 161.

⁷ STŘELEČEK, Tomáš. *Svěřenské fondy se zaměřením na zakladatelské právní jednání a jejich správu*. Praha: 2015. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, s. 6.

⁸ JOSKOVÁ, Lucie, PĚSNA, Lukáš. *Správa cizího majetku*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 109.

⁹ TICHÝ, Luboš, RONOVSÁ, Kateřina, KOCÍ, Miloš (ed.). *Trust a srovnatelné instituty v Evropě*. Praha: Centrum právní komparatistiky Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2014, s. 59.

¹⁰ JOSKOVÁ, Lucie. Úvod do problematiky svěřenského fondu In: JOSKOVÁ, Lucie, PĚSNA, Lukáš. *Správa cizího majetku*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 109.

¹¹ ZIMA, Petr. § 1448 [Vymezení svěřenského fondu] In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1514.

1.1.1. Majetek svěřenského fondu

Majetek je základním konstitutivním prvkem svěřenského fondu, jelikož vyčlenění majetku z vlastnictví zakladatele je jedním z předpokladů samotného vytvoření svěřenského fondu. Vznikem svěřenského fondu vzniká oddělené a nezávislé vlastnictví vyčleněného majetku a svěřenský správce je v této souvislosti povinen ujmout se tohoto majetku a jeho správy. Jakmile svěřenský fond vznikne, zakladatel své vlastnické právo k vyčleněnému majetku pozbývá a na jeho místo nastupuje nový subjekt. Svěřenský správce vlastnická práva k majetku ve svěřenském fondu pouze vykonává, a to vlastním jménem na účet daného svěřenského fondu. Majetek, který je do svěřenského fondu vyčleněný, tedy není ve vlastnictví nikoho, tj. ani zakladatele, svěřenského správce či jakékoliv osoby, které má být ze svěřenského fondu plněno. Institut svěřenského fondu tak do českého právního řádu přinesl novou a zcela průlomovou koncepci autonomního majetku, který není ve vlastnictví žádné osoby. Práva a povinnosti související se svěřenským fondem se tedy „zcela revolučně připínají ke spravovanému majetku, nikoli k určité osobě“.¹² Vyčleněný majetek do svěřenského fondu však není věcí opuštěnou ve smyslu § 1045 odst. 1 občanského zákoníku, jelikož zakladatel či osoba zvyšující majetek svěřenského fondu neprojevuje vůli majetek opustit. Takové vyčlenění majetku naopak představuje aktivní projev vlastnické svobody dosavadního vlastníka vyčleňovaných věcí, který za zákonem předvídaných podmínek určuje jejich budoucí osud.¹³

Majetek svěřenského fondu může být tvořen jak jedinou věcí, tak celým souborem věcí a práv, či dokonce veškerým majetkem zakladatele, přičemž minimální či maximální hodnota není stanovena.¹⁴ Zakladatel či vícero zakladatelů může do svěřenského fondu v obecné rovině řečeno vyčlenit jakýkoliv majetek, tj. věci movité i nemovité, hmotné i nehmotné, zužitkatelné či nezužitkatelné. Zakladatel je však vždy vázán právními předpisy, ať už soukromoprávními, anebo veřejnoprávními, které v daném případě regulují pravidla pro držení či převod takových věcí. Občanský zákoník v § 1448 odst. 1 předpokládá, že zakladatel může do svěřenského fondu vyčlenit toliko majetek, nikoliv však své dluhy.¹⁵ Uvedené neplatí v případě, pokud dluhy přechází jako závady vážnoucí na vyčleňované věci, např. v rámci závodu¹⁶ či jako povinnosti spojené s podílem v obchodní korporaci.¹⁷ Kromě situací popsanych v předchozí větě se dluhy mohou stát předmětem správy též v důsledku jejich vzniku na základě právních jednání činěných svěřenským správcem na účet svěřenského fondu. Majetek ve svěřenském fondu se tedy v čase proměňuje, zvětšuje či zmenšuje v závislosti na jeho investování, plnění osobám obmyšleným ze svěřenského fondu, následném zvyšování a dalších skutečnostech.

¹² SPÁČIL, Jiří, KRÁLÍK, Michal a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2021, s. 1543.

¹³ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek III, (§ 976–1474).* 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 1018.

¹⁴ ZIMA, Petr. § 1448 [Vymezení svěřenského fondu] In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1514–1515.

¹⁵ Srov. § 495 občanského zákoníku.

¹⁶ SPÁČIL, Jiří, KRÁLÍK, Michal a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2021, s. 1544.

¹⁷ HOLLMANN, Jakub, ELISCHER, David, FLANDERKOVÁ, Markéta a kol. *Svěřenské fondy pro praxi.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2022, s. 55.

Vydání veškerého majetku je neslučitelné s existencí svěřenského fondu, neboť „*kde není jmění/majetek svěřenského fondu, není svěřenský fond*“.¹⁸ Vyčerpání majetku ve svěřenském fondu je důvodem zániku správy a vede k zániku svěřenského fondu.¹⁹ Majetek je samotnou podstatou svěřenského fondu a svěřenský fond bez majetku nemůže existovat.

1.1.2. Účel svěřenského fondu

Dalším konstitutivním prvkem svěřenského fondu je jeho účel, který může být buďto soukromý, anebo veřejně prospěšný. Ohledně účelu svěřenského fondu rozhoduje jeho zakladatel a určuje jej ve statutu svěřenského fondu, přičemž musí dodržet meze dovolenosti a zákonnosti.²⁰ Účel svěřenského fondu musí být vždy jediný a určitý, kombinace obou účelů je nepřipustná. Pluralita účelů by zapříčinila vznik více svěřenských fondů.²¹ V případě, že by zakladatel ve statutu vymezil účel svěřenského fondu alternativně, nejasnost účelu by vedla k nemožnosti jej naplnit a v krajním případě dokonce k důvodu pro zrušení svěřenského fondu soudem.²²

Analogií k právní úpravě právnických osob v § 145 občanského zákoníku lze dovodit, že je nepřipustný účel, jehož podstatou je porušení práva nebo dosažení nějakého cíle nezákonným způsobem.²³ Jelikož je účel považován za jeden z konstitutivních prvků svěřenského fondu, bez uvedení legitimního účelu pro správu vyčleněného majetku nemůže svěřenský fond vzniknout.²⁴ V této souvislosti je vhodné připomenout, že i na právní jednání související se zřízením a vznikem svěřenského fondu se uplatní obecná pravidla vymezená v § 545 a násl. občanského zákoníku. Právní jednání vedoucí ke zřízení a vzniku svěřenského fondu tudíž musí svým obsahem a účelem odpovídat dobrým mravům i zákonu.²⁵ V případě, že by takové právní jednání odporovalo smyslu § 145 občanského zákoníku, muselo by být nutně posouzeno jako absolutně neplatné. Pihera zastává názor, že ani zápis svěřenského fondu do evidence svěřenských fondů nevylučuje možnost domáhat se určení neplatnosti vzniku svěřenského fondu.²⁶

Podstatou veřejně prospěšného účelu je přispívání k obecnému blahu či jinému obecně záslužnému cíli. Majetek ve svěřenském fondu slouží zejména k naplňování kulturních,

¹⁸ SVEJKOVSKÝ, Jaroslav, MAREK, Radan a kol. *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 513-514.

¹⁹ JOSKOVÁ, Lucie, PĚSNA, Lukáš. *Správa cizího majetku*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 155.

²⁰ ZIMA, Petr. § 1448 [Vymezení svěřenského fondu] In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1515.

²¹ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek III, (§ 976-1474)*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 1020.

²² ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek III, (§ 976-1474)*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 1020.

²³ ZIMA, Petr. § 1448 [Vymezení svěřenského fondu] In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1515.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ Srov. § 547 občanského zákoníku.

²⁶ PIHERA, Vlastimil. § 1451 [Vznik svěřenského fondu] In: SPÁČIL, Jiří, KRÁLÍK, Michal a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976-1474). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 1554.

vzdělávacích, vědeckých, náboženských a obdobných zájmů. Zákonodárce v souvislosti s veřejně prospěšným účelem stanovil omezující podmínku, a to že hlavním účelem veřejně prospěšného svěřenského fondu nemůže být dosahování zisku nebo provozování závodu.

Svěřenský fond zřízený k soukromému účelu slouží k prospěchu určité osoby či osob, může se jednat o osoby narozené i nenarozené či o památku určité osoby. Svěřenský fond lze zřídit i za účelem investování a dosažení zisku k rozdělení mezi zakladatele, zaměstnance, společníky či jiné osoby. V praxi lze dále svěřenské fondy se soukromým účelem kategorizovat na rodinné, testamentární, diskreční, obchodní, investiční, zajišťovací či ochranné.

1.1.3. Správa svěřenského fondu

Správa svěřenského fondu je posledním, neméně však významným, konstitutivním prvkem svěřenského fondu. Správu svěřenského fondu a držení majetku do něj vyčleněného zajišťuje svěřenský správce či vícero svěřenských správců. Jakmile svěřenský fond vznikne, je správce či správci povinni se ujmout majetku vyčleněného ve svěřenském fondu a jeho správy.

Svěřenský správce je klíčovou osobou zúčastněnou na svěřenském fondu, bez které nemůže svěřenský fond dlouhodobě fungovat. Existence svěřenského fondu však není zcela závislá na vůli osoby svěřenského správce.²⁷ Pakliže zde z jakéhokoliv důvodu není osoba, která by se ujala správy majetku ve svěřenském fondu, a současně není možné v souladu s pravidly svěřenského fondu jmenovat žádnou osobu svěřenským správcem, uplatní se podpůrná pravidla pro jmenování svěřenského správce soudem vymezená v § 1455 odst. 2 občanského zákoníku.

1.2. Odlišení svěřenského fondu od právnické osoby

Následující podkapitola je věnována vymezení svěřenského fondu oproti právnickým osobám a posouzení možnosti aplikace právní úpravy osob v občanském zákoníku na režim svěřenského fondu. Zásadní je v této souvislosti také posouzení, zda je svěřenský fond nadán právní osobností. V dílčím závěru této podkapitoly pak bude potvrzena, anebo vyvrácena stanovená pracovní hypotéza: *Svěřenský fond není právnickou osobou a nedisponuje právní osobností*. Vyjasnění této problematiky je nezbytným předpokladem pro vyřešení merita tohoto článku, zda může být svěřenský fond považován za pachatele (subjekt) trestného činu.

²⁷ SPÁČIL, Jiří, KRÁLÍK, Michal a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 1553.

Úvodem lze zmínit, že svěřenský fond v mnoha ohledech vykazuje rysy, které jsou charakteristické rovněž pro právnické osoby. Mezi takové shodné znaky lze zařadit zejména následující:

- majetek vyčleněný do svěřenského fondu je oddělen od jmění zakladatele a slouží stanovenému účelu,
- svěřenský správce spravuje majetek ve svěřenském fondu a je zodpovědný za naplňování účelu svěřenského fondu, jedná přitom s péčí řádného hospodáře,
- vnitřní chod svěřenského fondu má svá pravidla upravena ve vnitřním předpisu (statutu),
- svěřenský fond vzniká konstitutivním zápisem,
- svěřenský fond je daňovým subjektem a s chodem svěřenského fondu souvisí obdobné daňové a účetní povinnosti jako u právnické osoby.

Na základě skutečnosti, že svěřenský fond a právnická osoba vykazují některé totožné charakteristické znaky, ještě nelze činit žádné validní závěry. Kromě toho již bylo v podkapitole věnující se právně-teoretickému vymezení svěřenského fondu naznačeno, že svěřenský fond není právnickou osobou. Na odborné úrovni se však jedná o téma stále aktuální a hojně diskutované.²⁸ Z tohoto důvodu považuji za vhodné přistoupit k podrobnější analýze této problematiky, přičemž v této souvislosti budou využity jednak standardní (jazyková, systematická), jednak nadstandardní (teleologická, komparativní) výkladové metody.

Právnická osoba představuje „*umělý organizační útvar vytvořený člověkem a sloužící jeho zájmům*.“²⁹ Dle legální definice vymezené v § 20 odst. 1 občanského zákoníku je právnická osoba organizovaný útvar, o kterém buďto zákon stanoví, že má právní osobnost, anebo jehož právní osobnost zákon uzná. Právnické osoby disponují právní osobností po celou dobu jejich trvání, tj. od jejich vzniku do jejich zániku. Právnické osoby mohou nést bez zřetele na předmět své činnosti taková práva a povinnosti, které se slučují s jejich právní povahou. Dalším atributem charakteristickým pro právnickou osobu je svéprávnost neboli způsobilost k právnímu jednání. Právnická osoba jakožto uměle vytvořený právní útvar sice není způsobilá jednat samostatně, neboť nemá vlastní vůli, tato se však dovozuje od členů jejich orgánů.³⁰ Systematicky je úprava právnických osob v občanském zákoníku zařazena do části první – obecná část, hlavy druhé - osoby, přičemž § 118-418 občanského zákoníku upravují výhradně právnické osoby.

Zatímco legální definice právnické osoby je v občanském zákoníku explicitně stanovena, ve vztahu ke svěřenskému fondu zákonodárce takto neučinil. Odborná literatura označuje svěřenský fond jako právní entitu či strukturu majetku a práv s tímto souvisejících, která je

²⁸ TICHÝ, Luboš. Vlastnictví bez vlastníka v českém svěřenském fondu (skica na margo trustu v českém právu). *Bulletin advokacie*, 2020, č. 3, s. 18-24; PIHERA, Vlastimil, RONOVSÁ, Kateřina. K některým mýtům a omylům o svěřenských fondech. *Bulletin advokacie*, 2020, č. 7-8, s. 44-46; TICHÝ, Luboš, TROUP, Tomáš. K základním otázkám svěřenského fondu (reakce na kritiku). *Bulletin advokacie*, 2022, č. 1-2, s. 51-58; JAROLÍM, Jiří. Je svěřenský fond právnickou osobou? Měl by se jí stát?. *Bulletin advokacie*, 2022, č. 4, s. 45-48.

²⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz.

³⁰ ZIMA, Petr. § 1448 [Vymezení svěřenského fondu] In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 222.

charakterizována dalšími znaky.³¹ Na základě pouhého jazykového výkladu nebude možné učinit závěr stran této problematiky, a tudíž je potřeba nalézt jiná vodítka, jako je např. posouzení systematického zařazení institutu svěřenského fondu v občanském zákoníku, analýza záměru zákonodárce či komparace české právní úpravy s úpravou fiducie v Civil Code of Québec.

Zákonodárce zařadil úpravu svěřenského fondu do části třetí upravující absolutní majetková práva, což nasvědčuje závěru, že svěřenský fond není právnickou osobou ve smyslu § 20 občanského zákoníku. Zároveň není přípustné, aby se na režim svěřenského fondu (ani subsidiárně) aplikovala právní úprava osob v občanském zákoníku.³² Uvedený závěr podporuje také důvodová zpráva,³³ která k této problematice uvádí: „*svou povahou se svěřenské fondy blíží nadacím, liší se od nich však zejména nedostatkem právní osobnosti [...]*.“ Z teleologického výkladu tak plyne, že ratio legis nebylo personifikovat svěřenské fondy, neboť je nevybavit právní osobností.

K utvrzení stran povahy svěřenského fondu je vhodné také nahlédnout do québecké právní úpravy institutu fiducie, neboť se jednalo o hlavní inspirační zdroj českého zákonodárce. Právní úprava v Civil Code of Québec rovněž nepřiznává institutu fiducie status právnické osoby. V zahraniční literatuře bývá institut fiducie označován jako jmění přivlastněné k určitému účelu, které postrádá status právnické osoby.³⁴ Tento názor stvrzuje také ustálená québecká judikatura a vylučuje, že by fiducie byla právnickou osobou.³⁵ Na základě komparativního výkladu lze rovněž přisvědčit, že svěřenský fond není právnická osoba.

K tomuto názoru převážně tenduje také odborná veřejnost a výslovně odmítá, že by svěřenský fond mohl být považován za právnickou osobu.³⁶ V rámci odborné veřejnosti lze nalézt také opačný názor.³⁷ Tichý a Troup trvale zastávají názor, že pojetí svěřenského fondu jako majetku bez vlastníka je nepřípustné a na rozdíl od québecké právní úpravy nelze

³¹ DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek. Díl třetí: Věcná práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 181.

³² SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1186.

³³ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz.

³⁴ CUMYN, Madeleine Cantin. Reflections regarding the diversity of ways in which the trust has been received or adapted in civil law countries In: SMITH, Lionel a kol. *Re-imagining the Trust*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, s. 9.

³⁵ Rozsudek Vrchního soudu Québecu ze dne 9. 11. 2007 ve věci Sirois proti Menu Foods Income Fund, č. 2007 QCCS 5808; rozsudek Vrchního soudu Québecu ze dne 2. 2. 2016 ve věci Fiducie résidentielle LRSTM proti Constructions Masy inc., 2016 QCCS 405; rozhodnutí Správního tribunálu Québecu pro otázky bydlení ze dne 9. 11. 2021 ve věci Ibragimova proti Fiducie Dominic Costantini, č. 2021 QCTAL 28431.

³⁶ JOSKOVÁ, Lucie, PĚSNA, Lukáš. *Správa cizího majetku*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 109; ZIMA, Petr. § 1448 [Vymezení svěřenského fondu] In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1514; SPÁČIL, Jiří, KRÁLÍK, Michal a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 1544; SVEJKOVSKÝ, Jaroslav, MAREK, Radan a kol. *Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 401.

³⁷ TICHÝ, Luboš. Vlastnictví bez vlastníka v českém svěřenském fondu (skica na margo trustu v českém právu). *Bulletin advokacie*, 2020, č. 3, s. 18–24. TICHÝ, Luboš, TROUP, Tomáš. K základním otázkám svěřenského fondu (reakce na kritiku). *Bulletin advokacie*, 2022, č. 1–2, s. 51–58.

v českém právním řádu existenci bezsubjektového vlastnictví dovodit. Ačkoliv občanský zákoník připouští různé druhy vlastnictví s ohledem na osoby a počet vlastníků či předmět vlastnického práva,³⁸ všem typům je imanentní vztah vlastníka k předmětu vlastnictví. Tichý a Troup mají za to, že uvedená koncepce bezsubjektového vlastnictví je v rozporu se základním principem absolutních majetkových práv vymezeným v § 1011 občanského zákoníku, a to že předmět vlastnictví „někomu patří“. Dle jejich názoru je nezbytné tento rozpor bezsubjektového vlastnictví napravit a překlenout výkladem. Vzhledem k tomu, že § 1448 odst. 3 občanského zákoníku stanoví, že „majetek ve svěřenském fondu však není ani vlastnictvím správce, ale ani vlastnictvím zakladatele, ani vlastnictvím osoby, které má být ze svěřenského fondu plněno,“ je dle jejich názoru nezbytné považovat za vlastníka samotný svěřenský fond. Nadto Tichý a Troup argumentují tím, že „okolnost, že český zákonodárce vtělil do úpravy svěřenského fondu tolik znaků právnické osoby, znamená, že tento útvar je třeba uznat za právnickou osobu.“³⁹

Ve vztahu k nepřipustnosti bezsubjektového vlastnictví lze zmínit odlišný názor, dle kterého § 1011 občanského zákoníku není legální definicí vlastnictví a nelze jej vykládat tak, že všechny majetek musí někomu patřit. I v případě, že by takový výklad § 1011 občanského zákoníku nebyl akceptován, je zapotřebí chápat § 1448 občanského zákoníku jako *lex specialis* zakládající výjimku z pravidla formulovaného v § 1011 občanského zákoníku.⁴⁰

Pojetí svěřenského fondu jakožto vlastníka vyčleněného majetku by navíc odporovalo základnímu principu svěřenského fondu v § 1448 odst. 2 a 3 občanského zákoníku, a to že vyčleněný majetek představuje oddělené a nezávislé vlastnictví a vlastnická práva k tomuto vykonává vlastním jménem na účet fondu svěřenský správce. Opačný výklad § 1448 odst. 2 občanského zákoníku by byl *contra legem*.

Ačkoliv svěřenský fond v mnoha ohledech vykazuje znaky charakteristické pro právnické osoby, tato skutečnost sama o sobě neznamená, že by měl být uznán za právnickou osobu. Na základě výše uvedených argumentů autorka zastává názor, že zákonodárce po vzoru québecké právní úpravy nepřiznal svěřenskému fondu status právnické osoby a zároveň není přípustné, aby se na režim svěřenského fondu aplikovala právní úprava osob v občanském zákoníku. Pro úplnost je vhodné zmínit, že svěřenský fond nemá ani vlastní vůli, kterou by mohl projevit. Ačkoliv právnická osoba vlastní vůli nemá, lze přeneseně dovodit, že tuto nahrazují a vytváří členové jejich orgánů. Ve vztahu ke svěřenskému fondu toto však dovodit nelze.⁴¹

³⁸ Např. podílové vlastnictví, společné jmění manželů aj.

³⁹ TICHÝ, Luboš, TROUP, Tomáš. K základním otázkám svěřenského fondu (reakce na kritiku). *Bulletin advokacie*, 2022, č. 1-2, s. 56.

⁴⁰ KOCÍ, Miloš. *Svěřenské fondy: teorie tranzitivního vlastnictví jako léčba zvláštní formy Münchhausenova syndromu v zastoupení* [online]. 2022 [cit. 22. 12. 2022]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembsgipxa4s7gizf6427g44de&groupIndex=4&rowIndex=0>.

⁴¹ TICHÝ, Luboš, RONOVSÁ, Kateřina, KOCÍ, Miloš (ed.). *Trust a srovnatelné instituty v Evropě*. Praha: Centrum právní komparatistiky Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2014, s. 57.

1.2.1. Absence právní osobnosti

S odlišením svěrenského fondu od právnické osoby úzce souvisí otázka právní osobnosti. Pod pojmem právní osobnost, v odborné literatuře též označované jako právní subjektivita, se rozumí způsobilost nést v mezích právního řádu práva a povinnosti, tedy být subjektem práva. Zodpovězení otázky, zda je svěrenský fond nadán právní osobností, je nezbytné pro posouzení jeho případné trestní odpovědnosti. Právní osobnost je totiž základním předpokladem výkonu práv, a také způsobilosti odpovídat za takový výkon a nést případné právní následky.

Právní úprava přiznává právní osobnost pouze fyzickým a právnickým osobám, jelikož z dikce § 17 odst. 1 občanského zákoníku plyne, že jediné osoba může mít práva a tyto vykonávat a jediné osobě lze uložit povinnosti a jejich splnění vymáhat. Právní osobnost lze tedy považovat za jeden z definičních znaků osoby, ať už právnické či fyzické. Právnické osoby na rozdíl od osob fyzických⁴² nemají přirozené právo na vlastní právní osobnost a je plně v diskreci státu, zda přizná různým právním entitám způsobilost mít práva a povinnosti.⁴³

Na základě jazykového výkladu lze dospět k závěru, že svěrenský fond není způsobilý disponovat právní osobností, neboť jej dle závěru předchozí podkapitoly nelze ztotožňovat s právnickou osobou. Jazykový výklad však dle ustálené judikatury představuje pouze prvotní přiblížení se k aplikaci právní normy, objasnění a ujasnění si jejího obsahu a účelu, a proto je na místě použití dalších výkladových metod, jako např. metody teleologické, komparativní apod.⁴⁴ Z teleologického výkladu jasně vyplývá, že absence právní osobnosti svěrenského fondu byla záměrem zákonodárce. Tomuto nasvědčuje důvodová zpráva k občanskému zákoníku, která explicitně stanoví, že svěrenský fond nedisponuje právní osobností. Svěrenský fond tak představuje ojedinělou konstrukci charakterizovanou jako „*právní útvar vybavený řadou vlastností právnické osoby, přesto však bez výslovné právní subjektivity*“.⁴⁵ V této souvislosti lze rovněž nahlédnout do québecké právní úpravy institutu fiducie. Judikatura konstantně uznává, že institut fiducie není právnickou osobou a nedisponuje právní osobností.⁴⁶

Na základě výše popsaných argumentů lze vyvodit závěr, že svěrenský fond není nositelem právní osobnosti. Takový závěr ostatně potvrzuje i judikatura Nejvyššího soudu.⁴⁷ Nejvyšší soud v jednom ze svých rozhodnutí dovedl, že „*právní názor soudu prvního stupně i soudu odvolacího, že svěrenský fond je entitou bez právní subjektivity, která představuje autonomní majetek bez vlastníka vyčleněný zakladatelem k naplňování konkrétního účelu a spravovaný svěrenským správcem, plynoucí z výslovné právní úpravy § 1448 odst. 2 a 3 o. z., je správný*“.⁴⁸

⁴² Srov. čl. 6 Všeobecné deklarace lidských práv.

⁴³ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz.

⁴⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 30. 9. 2009, sp. zn. III. ÚS 384/08.

⁴⁵ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 98.

⁴⁶ Rozsudek Vrchního soudu Québecu ze dne 8. 10. 2009 ve věci Levasseur, č. 2009 QCCS 4615;

⁴⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2020, sp. zn. 27 Cdo 3033/2019; dále usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2021, sp. zn. 20 Cdo 617/2021.

⁴⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2020, sp. zn. 27 Cdo 3033/2019.

Jak bylo naznačeno v předchozí podkapitole tohoto článku, značná část odborné veřejnosti tenduje k závěru, že svěřenský fond není právnickou osobou, a tedy ani nemůže být nositelem právní osobnosti.⁴⁹ V odborné literatuře však lze nalézt odlišný názor, obdobně jako je tomu stran vztahu svěřenského fondu k právnické osobě. Jak již bylo nastíněno v předchozích odstavcích, Tichý a Troup zastávají názor, že v rámci české právní úpravy nelze připustit koncepci bezsubjektového vlastnictví. Tichý a Troup proto předkládají řešení, dle kterého by měl být za vlastníka považován samotný svěřenský fond. Tichý a Troup v této souvislosti argumentují, že svěřenský fond naplňuje předpoklady právnické osoby podle její definice v § 20 odst. 1 občanského zákoníku, a tudíž je třeba jej uznat za právnickou osobu. S tímto řešením zajisté souvisí otázka právní osobnosti svěřenského fondu. Dle názoru Tichého a Troupa má svěřenský fond „omezenou právní způsobilost, jež se však vztahuje ke všem oblastem práva, v nichž ze své povahy může jako právnická osoba vystupovat.“ Tichý a Troup dovozují, že občanský zákoník takto nevýslovně právní osobnost svěřenského fondu chápe, přičemž toto tvrzení lze dovodit i z účelu svěřenského fondu. Koncepce spočívající v přiznání (omezené) právní osobnosti svěřenského fondu dle jejich názorů přináší zlepšení postavení svěřenského správce a v neposlední řadě účinnější ochranu třetích osob v případě jeho protiprávního jednání. Tichý a Troup uzavírají, že personifikaci a (omezenou) právní osobnost svěřenského fondu lze dovodit výkladem platné právní úpravy, avšak legislativní změna § 1448 občanského zákoníku by mohla přispět ke zvýšení právní jistoty.⁵⁰

S ohledem na uvedené argumenty, jasné vyloučení právní osobnosti svěřenského fondu v důvodové zprávě k občanskému zákoníku i aktuální judikatuře se s tímto závěrem však nemohu ztotožnit. Připínat právní následky k entitě, která se nemůže nijak chovat, by ostatně postrádalo smysl.⁵¹

Na výše popsaných poznatcích nic nemění, že zákonodárce v některých hmotněprávních předpisech v daňověprávní oblasti zavedl právní fikci, na základě které se na svěřenský fond pohlíží jako na právnickou osobu. Příkladem lze uvést § 17 odst. 1 písm. f) zákona o daních z příjmů či § 4b odst. 2 zákona o dani z přidané hodnoty. Zákonodárce může „útvary od člověka odlišného“ ukládat práva a povinnosti v oblasti veřejného práva neohledně na to, zda takový útvar disponuje právní osobností či nikoliv.⁵² Skutečnost, že je svěřenský fond nadán daňovou subjektivitou⁵³ a daňový režim svěřenského fondu se připodobňuje právnickým osobám, však nic nemění na tom, že svěřenský fond nenaplňuje definici právnické osoby ve smyslu § 20 odst. 1 občanského zákoníku a nedisponuje právní osobností ve smyslu § 15 odst. 1 občanského zákoníku.

⁴⁹ DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek. Díl třetí: Věcná práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 181; JOSKOVÁ, Lucie, PĚSNA, Lukáš. *Správa cizího majetku*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 109; ZIMA, Petr. § 1448 [Vymezení svěřenského fondu] In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1514; SPÁČIL, Jiří, KRÁLÍK, Michal a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 1544.

⁵⁰ TICHÝ, Luboš, TROUP, Tomáš. K základním otázkám svěřenského fondu (reakce na kritiku). *Bulletin advokacie*, 2022, č. 1-2, s. 56-58.

⁵¹ PELIKÁNOVÁ, Irena. Právnické osoby a jiné entity v právu unijním a českém. In: ZOUFALÝ, Vladimír. *XXVI. Karlovarské právní dny: 14.-16.6.2018*. Praha: Leges, 2018, s. 338.

⁵² BERAN, Karel. *Pojem osoby v právu: (osoba, morální osoba, právnická osoba)*. Praha: Leges, 2012, s. 154.

⁵³ PELC, Vladimír. *Daně z příjmů. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 191.

1.2.2. Dílčí závěr

Na základě výše popsaného je dle mého názoru nesporné, že český zákonodárce po vzoru québecké právní úpravy institutu fiducie nepřiznal svěřenskému fondu status právnické osoby ani jej nevybavil právní osobností. Zároveň platí, že svěřenský fond nemá vlastní vůli a tuto ani nelze dovozovat od osob na něm zúčastněných. Na režim svěřenského fondu se neuplatní (ani subsidiárně) úprava osob vymezená v občanském zákoníku.

2. Posouzení svěřenského fondu jako pachatele trestného činu

Následující kapitola se věnuje samotnému meritu tohoto článku, a tedy zodpovězení otázky, zda může být svěřenský fond považován za pachatele (subjekt) trestného činu. Vyřešení této problematiky plynule navazuje na předchozí kapitolu, v rámci které bylo podáno právně-teoretické vymezení svěřenského fondu. Východiskem pro posouzení samotného merita jsou závěry uvedené v předchozí kapitole, dle kterých nelze považovat svěřenský fond za právnickou osobou ve smyslu § 20 odst. 1 občanského zákoníku, a tudíž ani nemůže disponovat právní osobností ve smyslu § 15 odst. 1 občanského zákoníku. Zároveň platí, že se na režim svěřenského fondu (ani subsidiárně) neaplikuje úprava osob v občanském zákoníku.

Úvodem je v obecné rovině nastíněn pojem pachatele trestného činu, zákonné prameny úpravy pachatele, jakož i vztah mezi těmito zákony. Následně je podrobně rozebrána legální definice pachatele dle trestního zákoníku a zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, včetně zhodnocení možnosti aplikace těchto zákonů na svěřenský fond. Závěrem bude potvrzena, anebo vyvrácena druhá pracovní hypotéza: „*Svěřenský fond není de lege lata považován za pachatele (subjekt) trestného činu.*“

2.1. Obecně k pojmu pachatele trestného činu

Pod pojmem pachatele se rozumí osoba, která spáchala trestný čin. V užším slova smyslu definuje pojem pachatele osobu, která svým jednáním naplnila všechny znaky trestného činu a je za svůj protiprávní čin trestně odpovědná.⁵⁴ Pachatelem trestného činu může být osoba fyzická i právnická. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob s účinností od 1. 1. 2012 doplnil do té doby výlučnou trestní odpovědnost osob fyzických o trestní odpovědnost osob právnických.

Institut trestní odpovědnosti právnických osob byl historicky tradiční pro země common law systému. Zatímco v Anglii jsou četné případy trestního postihu právnických osob zaznamenány již v 17. a 18. století a ve Spojených státech amerických přibližně od poloviny 19. století, vývoj trestního práva na evropském kontinentě probíhal zcela odlišně.⁵⁵ Trestní odpovědnost byla v právních řádech kontinentálního právního systému stavěna výlučně na základech zásady individuální trestní odpovědnosti fyzické osoby. Prvotní tendence k přijetí

⁵⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 8. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 206.

⁵⁵ MUSIL, Jan. Trestní odpovědnost právnických osob: historický vývoj a mezinárodní srovnání In: MUSIL, Jan, VANDUCHOVÁ, Marie a kol. *Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 78, 82.

nového pohledu na právní osobnost a delikttní způsobilost právnických osob se na evropském kontinentě začaly objevovat koncem 19. a začátkem 20. století. V reakci na narůstající vliv a ekonomickou sílu průmyslových a obchodních společností došlo k přijímání nových právních předpisů, které zaváděly delikttní odpovědnost právnických osob za přestupky či jiné správní delikty.⁵⁶ Časem vyvstala potřeba zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob, neboť docházelo (a stále dochází) k posílení globalizace ekonomiky, zvyšování reálné moci právnických osob, rozmachu jejich protispolečenských aktivit a míry jejich účasti na kriminalitě.

Zakotvení institutu trestní odpovědnosti právnických osob v českém právním řádu však nemělo snadný průběh, neboť se část odborné veřejnosti stavěla proti jejímu zavedení. To je pochopitelné, neboť zavedení trestní odpovědnosti právnických osob představuje prolomení zásady individuální odpovědnosti fyzických osob a významný zásah do základních zásad trestního práva, který by mohl fungující struktury oslabit či dokonce ohrozit zcela novým elementem trestní odpovědnosti právnických osob.⁵⁷ Proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob bylo též namítáno, že právnická osoba je jen fikcí a není způsobilá sama jednat (natož pak zaviněně). Dále bylo poukazováno na skutečnost, že trestní odpovědnost právnických osob zavádí kolektivní vinu, což je nespravedlivé, neboť sankce postihují i nevinné osoby. V neposlední řadě bylo argumentováno, že systém trestního soudnictví je již tak přetížen a trestní sankce jsou v této souvislosti nevhodné a neúčelné, přičemž delikttní odpovědnost právnických osob lze řešit jinou cestou.⁵⁸ Někteří zástupci odborné veřejnosti doporučovali alespoň vyčkat s přijetím zákona, který by zavedl trestní odpovědnost právnických osob, a předem vyjasnit všechny problematické otázky trestněprávní naukou.⁵⁹

Důvody pro kriminalizaci protiprávního jednání právnických osob však převážily a k zavedení trestní odpovědnosti právnických osob došlo. Právní úprava delikttní odpovědnosti právnických osob mimotrestními normami byla zhodnocena jako nedostačující a nevyhovující požadavkům zajistit účinnou ochranu porušených či ohrožených právních statků. Kromě toho byla individuální trestní odpovědnost fyzických osob považována za nedostačující k postihu společensky závažných jednání, neboť v případě spáchání trestného činu s participací právnické osoby může být v praxi velmi obtížné nalézt fyzickou osobu, která by nesla trestní odpovědnost a mohla by tak být uznána vinnou, ačkoliv o spáchání trestného činu není pochyb. Kriminalizace protiprávního jednání právnických osob se tudíž jevila jako nezbytná za účelem efektivního prosazení práva. Mezi další právně-politické důvody pro přijetí trestní odpovědnosti právnických osob lze zařadit také snahy o zajištění ochrany životního prostředí a lidských práv, hospodářské stability, jakož i sbližování právního statutu fyzických a právnických osob a vyrovnávání jejich práv a povinností. V neposlední řadě přijetí právní úpravy, která by umožňovala sankcionovat právnické osoby za jejich protiprávní jednání, vyplývalo pro Českou republiku z mezinárodních závazků. Na

⁵⁶ MUSIL, Jan. Trestní odpovědnost právnických osob: historický vývoj a mezinárodní srovnání In: MUSIL, Jan, VANDUCHOVÁ, Marie a kol. *Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 86-89.

⁵⁷ BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 22.

⁵⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, s. 97-106.

⁵⁹ NOVOTNÝ, Oto. O otázkách hospodářského trestního práva. *Právní praxe*, 1997, č. 8, s. 387.

mezinárodní úrovni se projevovaly snahy o sankcionování právnických osob zejména za nejzávažnější formy protispolečenské činnosti a také o umožnění mezinárodní spolupráce v této oblasti.⁶⁰ Za tímto účelem byl přijat zákon o trestní odpovědnosti právnických osob, čímž byl opuštěn postoj „*societas delinquere non potest*“, tj. právnická osoba nemůže jednat protiprávně. V porovnání s ostatními zeměmi Evropské unie však Česká republika zakotvila trestní odpovědnost právnických osob v právním řádu poměrně pozdě, protože v době přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob již většina těchto států trestní odpovědnost právnických osob zavedenou měla.⁶¹ Ohledně nelibosti k přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob svědčí také, že zákon o trestní odpovědnosti právnických osob byl původně vetován prezident republiky Klausem. Své rozhodnutí odůvodnil mimo jiné tím, že zavedení trestní odpovědnosti právnických osob popírá vazbu mezi pachatelem a trestem a je projevem spíše alibismu, než důsledné snahy potrestat viníky trestných činů.⁶²

Trestní odpovědnost právnických osob je označovaná jako druhá větev trestní odpovědnosti, která je samostatná a nezávislá na trestní odpovědnosti osob fyzických. Obě větve trestní odpovědnosti jsou rovnocenné, i když se v různých oblastech úpravy z povahy věci liší.⁶³ Trestní zákoník vymezuje pojem pachatele v § 22, přičemž zákon o trestní odpovědnosti právnických osob má vlastní úpravu pachatelství v § 9. Převzetí koncepce pachatelství z trestního zákoníku je s ohledem na povahu právnické osoby vyloučeno. Zatímco fyzická osoba je jako pachatel trestně odpovědná za úmyslné nebo nedbalostní zavinění, pojetí pachatelství právnické osoby je vázáno na přičitatelnost škodlivého následku trestného činu.⁶⁴ Tato skutečnost však nevylučuje, aby se trestní zákoník aplikoval subsidiárně i na trestní věci týkající se právnických osob, jestliže zákon o trestní odpovědnosti právnických osob nestanoví jinak a současně to není z povahy věci vyloučeno.⁶⁵ Trestní odpovědnost jak osob fyzických, tak právnických je ovládaná zásadou individuální trestní odpovědnosti.⁶⁶ Každá osoba tedy nese odpovědnost za svůj konkrétní protiprávní čin. Zásadu individuální trestní odpovědnosti doplňuje zásada souběžné a nezávislé trestní odpovědnosti fyzické a právnické osoby.⁶⁷ Trestní odpovědnost fyzické osoby není odvislá od trestní odpovědnosti právnické osoby a naopak, neboť mezi nimi není vztah vzájemnosti či závislosti.⁶⁸

⁶⁰ JELÍNEK, Jiří. Důvody pro přijetí trestní odpovědnosti právnických osob a důvody proti jejímu přijetí In: *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019. s. 47-75.

⁶¹ Tamtéž, s. 19.

⁶² REDAKCE. Prezident: Prezident vetoval zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. *Právní rozhledy*, 2011, č. 23, s. III-IV.

⁶³ JELÍNEK, Jiří. Důvody pro přijetí trestní odpovědnosti právnických osob a důvody proti jejímu přijetí In: *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 80.

⁶⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

⁶⁵ § 1 odst. 2 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

⁶⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 8. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 47.

⁶⁷ Srov. § 9 odst. 3 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

⁶⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 8. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 48.

2.2. Pachatel podle trestního zákoníku

Trestní zákoník se sice výslovně neomezuje na trestní odpovědnost fyzických osob, ale pachatelem trestného činu ve smyslu tohoto zákona může být pouze fyzická osoba. Před přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob bylo uvedené tvrzení dovozováno z úpravy pachatelství a spolupachatelství, účastenství a zejména z úpravy odpovědnosti za zavinění.⁶⁹ Z výše uvedeného lze inklinovat k závěru, že se úprava trestního zákoníku na svěřenský fond nevztahuje a nelze jej tedy subsumovat pod příslušná ustanovení definující pachatele trestného činu. Pro úplnost je však v následujících odstavcích ve stručnosti pojednáno o legální definici pachatele v trestním zákoníku a základních předpokladech pro vyvození trestní odpovědnosti ve smyslu tohoto zákona.

Trestní zákoník v § 22 vymezuje legální definici pachatele trestného činu, přičemž rozlišuje tzv. pachatele přímého a nepřímého. Pachatelem přímým⁷⁰ se rozumí ten, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu popsané v příslušných ustanoveních zvláštní části trestního zákoníku, anebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná.⁷¹ Pachatel nepřímý⁷² označuje toho, kdo k provedení činu užil jiné fyzické či právnické osoby, která není trestně odpovědná, nebo odpovídá jen omezeně (např. pro nedbalostní trestný čin), anebo alespoň není trestně odpovědná za tentýž trestný čin, nýbrž za jiný trestný čin méně trestný.⁷³

Smyslem § 22 odst. 1 trestního zákoníku je zejména odlišení pachatele, který svým jednáním sám bezprostředně naplnil všechny znaky trestného činu, od spolupachatele či účastníka trestného činu.⁷⁴ Trestní zákoník navíc v § 113 zavádí legislativní zkratku, dle které se pachatelem v širším slova smyslu rozumí též spolupachatel a účastník. Uvedené ustanovení nijak nerozvíjí pojem pachatele co do jeho obsahu a jako prostá legislativní zkratka se nijak nedotýká právní úpravy vymezující pojmy pachatele, spolupachatele a účastníka jako specifické a vzájemně odlišné subjekty trestného činu.⁷⁵

Odborná literatura legální definici pachatele vymezenou v trestním zákoníku koriguje a doplňuje, že pachatelem trestného činu může být pouze osoba, která je trestně odpovědná.⁷⁶ Předpokladem trestní odpovědnosti fyzické osoby je, že tato v době trestného činu dovršila patnácti let a byla příčetná. Věk, příčetnost a v případě mladistvého také rozumová a mravní vyspělost tvoří tzv. obligatorní znaky subjektu trestného činu a musí být dány u každého

⁶⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 319.

⁷⁰ Ve smyslu § 22 odst. 1 trestního zákoníku.

⁷¹ Příprava je trestná, jestliže směřovala ke zvlášť závažnému zločinu, trestní zákon to u příslušného trestného činu výslovně stanoví a zároveň nedošlo k pokusu ani dokonání zvlášť závažného zločinu.

⁷² Ve smyslu § 22 odst. 2 trestního zákoníku.

⁷³ Ustanovení § 22 odst. 2 trestního zákoníku předpokládá několik eventualit, jimiž k nepřímému pachatelství může dojít, a to pro nedostatek věku, nepřičetnost, omyl, anebo proto, že osoba jednala v nutné obraně, krajní nouzi či za jiné okolnosti vylučující protiprávnost, anebo sama nejednala nebo nejednala zaviněně, osoba, která nejednala ve zvláštním úmyslu či z pohnutky předpokládané zákonem.

⁷⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 319.

⁷⁵ DRAŠTÍK, Antonín, FREMR, Robert, DURDÍK, Tomáš a kol. *Trestní zákoník: Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 180.

⁷⁶ ŠÁMAL, Pavel, GŘIVNA, Tomáš, BOHUSLAV, Lukáš a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 167.

trestného činu.⁷⁷ Pachatelem ve smyslu trestního zákoníku se tak rozumí pouze fyzická osoba, která svým protiprávním jednáním naplnila všechny znaky trestného činu a je trestně odpovědná. V tomto kontextu je nutné pod pojmem pachatele trestného činu rozumět nejen osobu, která dokonala trestný čin, ale i osobu, jejíž jednání zůstalo ve stadiu přípravy nebo pokusu, jakož i osobu, která naplnila definici spolupachatele ve smyslu § 23 trestního zákoníku, anebo účastníka ve smyslu § 24 odst. 1 trestního zákoníku.⁷⁸

Lze uzavřít, že pachatelem (subjektem) trestného činu se ve smyslu trestního zákoníku rozumí výlučně fyzická osoba jakožto reálně existující biosociální bytost, která disponuje právní osobností a je způsobilá projeviti vůli. Svěřenský fond představuje umělý konstrukt práva, právní entitu odlišnou od člověka, která nedisponuje právní osobností a není způsobilá jednat (či dokonce zaviněně). Svěřenský fond nelze subsumovat pod definici pachatele vymezenou v trestním zákoníku, a tudíž ani založit jeho trestní odpovědnost ve smyslu tohoto zákona. Uvedený závěr ostatně potvrzuje také odborná literatura.⁷⁹

2.3. Pachatel podle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob upravuje podmínky trestní odpovědnosti právnických osob, tresty a ochranná opatření, která lze za spáchání stanovených trestných činů právnickým osobám uložit, jakož i postup v řízení proti právnickým osobám.⁸⁰ Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob má povahu vedlejšího trestního zákona, který je ve vztahu k trestnímu zákoníku ve vztahu speciality.⁸¹

Právní úprava obsažená v zákoně o trestní odpovědnosti je zvláštní, samostatná a vlastní jen pro právnické osoby. Zákon o trestní odpovědnosti upravuje výlučně trestní odpovědnost právnických osob, neuplatní se tudíž ve vztahu k fyzickým osobám (ani fyzickým osobám podnikajícím).⁸² Fyzická osoba, ať už v postavení člena orgánu právnické osoby, zaměstnance či podnikatele, bude vždy trestně odpovědná výhradně podle trestního zákoníku, případně zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob vymezuje v § 9 odst. 1 pachatele trestného činu jako „*právnickou osobu, které lze přičítat porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem způsobem uvedeným v tomto zákoně.*“ Zároveň v § 9 odst. 2 vymezuje tzv. pachatele nepřímého jako právnickou osobu, která ke spáchání trestného činu užila jiné právnické nebo fyzické osoby. Tato „*zneužitá*“ osoba není za své jednání trestně odpovědná, nebo odpovídá jen omezeně (např. pro nedbalostní trestný čin), anebo alespoň není trestně odpovědná za tentýž trestný čin, nýbrž za jiný trestný čin méně trestný.

⁷⁷ Tamtéž, s. 168.

⁷⁸ ŠÁMAL, Pavel, GRIVNA, Tomáš, BOHUSLAV, Lukáš a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 171.

⁷⁹ HOLLMANN, Jakub, ELISCHER, David, FLANDERKOVÁ, Markéta a kol. *Svěřenské fondy pro praxi*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2022, s. 232.

⁸⁰ § 1 odst. 1 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

⁸¹ § 1 odst. 2 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

⁸² Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

V této souvislosti je nezbytné objasnit, co se rozumí pod pojmem právnická osoba ve smyslu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Ve starší odborné literatuře lze nalézt názor, že „*při úvaze, zda určitý umělý organizační útvar je právnickou osobou podléhající působnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, bude rozhodující, zda tento útvar můžeme vymezit obecnými definičními znaky právnické osoby, které byly uvedeny výše a jimiž jsou právní subjektivita, delikttní způsobilost, vnitřní organizace, majetková autonomie a identifikovatelnost takového útvaru.*“⁸³ Beran považuje tento názor s odkazem na přijetí nového občanského zákoníku za již překonaný. Soudce by dle jeho názoru neměl mít možnost „*svým rozsudkem uznat*“ právnickou osobu dle uvedených pojmových znaků, které jsou právnickým osobám typické. Takové kreativní dotváření právnických osob považuje Beran za nebezpečné a nepřipustné.⁸⁴ Ačkoliv trestněprávní předpisy vymezují některé vlastní definice institutů, které se mnohdy liší od definic daných v soukromém právu, v případě vymezení právnických osob uvedené neplatí. Nebylo by přípustné, aby trestní právo samo „*vytvářelo*“ právnickou osobu. Trestněprávní předpisy nemohou pojmově vymezovat a určovat, co právnickou osobu bude či nebude.⁸⁵ Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob tudíž výslovně nedefinuje pojem právnické osoby, ale přenechává jeho vymezení normám soukromého práva, tedy občanskému zákoníku. Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole, právnická osoba ve smyslu § 20 odst. 1 občanského zákoníku představuje organizovaný útvar, o kterém buďto zákon stanoví, že má právní osobnost, anebo jehož právní osobnost zákon uzná. Právnické osoby disponují právní osobností od jejich vzniku do jejich zániku a jsou tedy subjektem práva. Ačkoliv právnické osoby vlastní vůli nemají, tato se dovozuje prostřednictvím vůle členů jejich orgánů. Obdobně se dovozuje delikttní způsobilost právnických osob, tj. odpovědnost v právních vztazích.⁸⁶

Předpokládá se, že pachatelem (subjektem) trestného činu ve smyslu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob může být pouze právnická osoba disponující právní osobností, která je způsobilá jednat navenek určitým způsobem prostřednictvím svých zástupců nahrazujících její vůli.⁸⁷ Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob se vztahuje na všechny právnické osoby bez ohledu na způsob jejich vzniku, pokud nejsou výslovně z jeho působnosti vyloučeny.⁸⁸

2.3.1. Odpovědnost založená na přičitatelnosti trestného činu

Právnické osoby jsou umělou právní konstrukcí a z povahy věci představují subjekty práva odlišné od osob fyzických. Právnické osoby nemají vlastní vůli, podle které by mohly jednat.

⁸³ JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 33.

⁸⁴ BERAN, Karel. Trestní odpovědnost právnických osob z hlediska teorie fikce. *Trestněprávní revue*, 2014, č. 6, s. 112.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GRIVNA, Tomáš a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 173.

⁸⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

⁸⁸ Srov. § 6 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

Jak již bylo uvedeno výše, vůle právnických osob se dovozuje od členů jejich orgánů. Dle důvodové zprávy „*vlastní jednání právnické osoby představují ty projevy vůle, které jménem právnické osoby činí její určité orgány nebo zástupci jako fyzické osoby a právní následky spojené s těmito projevy vůle se přičítají přímo právnické osobě jako subjektu práva.*“⁸⁹

Trestní odpovědnost právnických osob je proto založena na tzv. koncepci přičitatelnosti trestného činu. Právnická osoba může být jako pachatel trestně odpovědná jen tehdy, jestliže jí může být jednání fyzické osoby za zákonem stanovených podmínek přičitatelné. Trestní odpovědnost právnických osob je odpovědností subjektivní, přičemž „*zavinění*“ se dovozuje od zavinění fyzické osoby jednající za tuto právnickou osobu, jestliže byly naplněny podmínky pro přičítání jednání dané právnické osobě.⁹⁰ Právní následky takto projevené vůle v podobě úmyslného nebo nedbalostního zavinění fyzické osoby se tak přičítají právnické osobě.

Samotná koncepce trestní odpovědnosti založené na přičitatelnosti trestného činu je vymezena v § 8 odst. 1 ve spojení s odst. 2 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Podstata této koncepce spočívá v tom, že se právnické osobě přičítá protiprávní čin, který byl spáchán v jejím zájmu⁹¹ či v rámci její činnosti,⁹² a to:

- statutárním orgánem nebo členem statutárního orgánu, anebo jinou osobou ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat,
- osobou ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která u této právnické osoby vykonává řídicí nebo kontrolní činnost,
- osobou, která vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže její jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby, anebo
- zaměstnancem nebo osobou v obdobném postavení⁹³ při plnění pracovních úkolů na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické osoby nebo osob jmenovaných výše anebo proto, že orgány právnické osoby nebo osoby jmenované výše neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřizeny, anebo

⁸⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

⁹⁰ ŠÁMAL, Pavel, GRIVNA, Tomáš, BOHUSLAV, Lukáš a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 50.

⁹¹ Trestný čin je spáchán v zájmu právnické osoby, jestliže z něj právnické osobě plyne majetkový prospěch, imaterální či jakákoli jiná výhoda. In: Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 8 Tdo 627/2015.

⁹² Trestný čin je spáchán v rámci činnosti právnické osoby, jestliže souvisí s předmětem její činnosti nebo podnikání (jak bývá zpravidla vymezeno v zakladatelském právním jednání, právním předpise apod.). Nezáleží přitom na okolnosti, zda z daného trestného činu má právnická osoba nějaký prospěch či výhodu. In: Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 8. 2017, sp. zn. 8 Tdo 924/2017.

⁹³ Pod označením „*osoba v obdobném postavení*“ se rozumí, např. člen družstva s pracovním poměrem k družstvu, zaměstnanec agentury práce aj. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 211-212.

neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu.

Předpokladem založení trestní odpovědnosti právnické osoby je naplnění alespoň jednoho z výše uvedených stanovených vztahů jednání, pokud jednání takové fyzické osoby bylo v zájmu právnické osoby nebo v rámci její činnosti. V praxi je nicméně obvyklé, že dochází k naplnění vícero či všech těchto formálních podmínek přičitatelnosti současně.⁹⁴ Každá z výše uvedených osob se může dopustit protiprávního jednání samostatně, avšak tyto osoby mohou také jednat společně nebo ve vzájemné návaznosti, a to současně nebo postupně.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob předpokládá, že právnickou osobu lze postihnout i v situaci, kdy se nepodaří zjistit, která konkrétní fyzická osoba spáchala trestný čin.⁹⁵ Důvodem, proč se nepodaří prokázat, která konkrétní fyzická osoba spáchala trestný čin, může být např. složitá organizační struktura právnické osoby, dělba pravomocí apod.⁹⁶ Trestní odpovědnost právnické osoby není závislá na tom, zda je možné zjistit jednající fyzickou osobu nebo ji dokonce odsoudit za spáchaný trestný čin. V této souvislosti však musí rozhodná skutková zjištění poskytovat dostatečný podklad ke spolehlivému závěru, že určitá fyzická osoba, byť neznámá či neztotožněná, spáchala protiprávní čin v zájmu právnické osoby nebo v rámci její činnosti.⁹⁷

Právnická osoba bude za splnění shora uvedených podmínek trestná nejen v případě dokonání trestného činu, ale i v případě jeho pokusu či přípravy zvláště závažného zločinu, je-li trestná. Právnické osobě se přičítá protiprávní čin taktéž za zvláštních okolností, jestliže:

- k jednání uvedenému došlo před vznikem právnické osoby,
- právnická osoba sice vznikla, ale soud rozhodl o neplatnosti této právnické osoby,
- právní jednání, které mělo založit oprávnění k jednání za právnickou osobu, je neplatné nebo neúčinné, nebo
- jednající fyzická osoba není za takový trestný čin trestně odpovědná.

Naopak právnické osobě nelze přičítat trestný čin, který byl sice spáchán jednající fyzickou osobou v rámci činnosti právnické osoby, avšak na úkor této právnické osoby. Obecně platí, že právnická osoba odpovídá za volbu fyzických osob oprávněných za ni jednat, avšak v takovém případě zpravidla není možné dovodit spáchání trestného činu touto právnickou osobou.⁹⁸

Z výše uvedeného vyplývá, že pachatelem (subjektem) trestného činu ve smyslu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob může být pouze právnická osoba. Předpokládá se přitom, že se jedná o právnickou osobu, která disponuje právní osobností a deliktní způsobilostí. Svěřenský fond byl již v předchozí kapitole striktně vymezen vůči právnické osobě, z čehož lze vyvodit závěr, že nemůže naplnit definici pachatele dle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

⁹⁴ ŽDÁRSKÝ, Zbyněk. K některým aplikačním souvislostem zákona o trestní odpovědnosti právnických osob z pohledu teorie i praxe. *Trestněprávní revue*, 2020, č. 1, s. 3.

⁹⁵ § 8 odst. 3 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

⁹⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

⁹⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2016, sp. zn. 5 Tdo 784/2016.

⁹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2016, sp. zn. 8 Tdo 972/2016.

Úvahy o rozšíření ustanovení zákona o trestní odpovědnosti právnických osob upravujících pachatelství i na jiné právní entity by byly nepřipustné. V takovém případě by se nejednalo o extenzivní výklad pojmu pachatel v rámci jeho mezí, nýbrž o užití analogie a rozšiřování obsahu tohoto pojmu nad rámec jeho mezí.⁹⁹ Uvedené by bylo v rozporu se zásadou zákonnosti (a konkrétně atributem „*nullum crimen sine lege stricta*“), jelikož by tímto postupem docházelo k nepřipustnému rozšiřování podmínek trestní odpovědnosti v neprospěch „*pachatele*“.¹⁰⁰ Opačná interpretace příslušných ustanovení zákona o trestní odpovědnosti právnických osob by představovala postup *contra legem*. Nad rámec uvedeného je vhodné doplnit, že svěrenský fond na rozdíl od právnické osoby není subjektem práva, a proto by ani nebylo možné uvažovat o přičítání škodlivého následku trestného činu. Odborná literatura rovněž přisvědčuje závěru, že se na svěrenský fond neaplikuje zákon o trestní odpovědnosti právnických osob, a tudíž nemůže být ve smyslu tohoto zákona dovozována jeho trestní odpovědnost.¹⁰¹ Obdobně pobočky, odštěpné závody a jiné organizační složky závodu nejsou právnickými osobami a nedisponují právní osobností, a proto nemohou být trestně odpovědné podle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.¹⁰²

2.4. Dílčí závěr

Již v předchozí kapitole bylo uzavřeno, že svěrenský fond představuje právní entitu – umělý konstrukt práva. Svěrenský fond však není právnickou osobou ani nedisponuje právní osobností, a proto nemůže být subsumován pod ustanovení definující pachatele trestného činu dle trestního zákoníku či zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Uvedené předpisy předpokládají, že se jedná o fyzickou či právnickou osobu, která disponuje právní osobností (je tedy subjektem práva). Úvahy o použití analogie a dovození trestní odpovědnosti svěrenského fondu by byly v této souvislosti nepřipustné.

Je však nesporné, že v úvahu přichází trestní odpovědnost osob zúčastněných na svěrenském fondu, ať už se jedná o osobu zakladatele, svěrenského správce, obmyšleného či osoby vykonávající dohled nad správou.

3. Rizika zneužití svěrenského fondu k páchání trestné činnosti

Institut svěrenského fondu je obdobně jako právnické osoby považován za rizikový nástroj, který je zneužitelný k páchání trestné činnosti.¹⁰³ Právní úprava svěrenského fondu byla již od

⁹⁹ ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 135.

¹⁰⁰ ŠÁMAL, Pavel, GRÍVNA, Tomáš, BOHUSLAV, Lukáš a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 79.

¹⁰¹ FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav, BÍLÁ, Irena *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: Komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 9; HOLLMANN, Jakub, ELISCHER, David, FLANDERKOVÁ, Markéta a kol. *Svěrenské fondy pro praxi*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2022, s. 234; ŠELLENG, Dalibor. *Právnická osoba jako pachatel trestného činu*. Praha: Leges, 2019, s. 18.

¹⁰² FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav, BÍLÁ, Irena *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: Komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 8.

¹⁰³ Moneyval Mutual Evaluation Report of Czech Republic z prosince 2018. Dostupné z: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Mutualevaluations/Mer-czech-republic-2018.html>

samotného počátku zakotvení tohoto institutu v českém právním řádu značně kritizována ze strany Ministerstva financí, Ministerstva vnitra, Vrchního státního zastupitelství v Praze¹⁰⁴ či Finančního analytického úřadu.¹⁰⁵ V rámci odborné veřejnosti dokonce zazněly návrhy na zrušení institutu svěřenského fondu.¹⁰⁶

Jako problematické aspekty svěřenských fondů byly v minulosti považovány zejména anonymita osob zúčastněných na svěřenském fondu a související netransparentnost vlastnické struktury, absence centrální evidence svěřenských fondů a nedostupnost statutu. V odborné literatuře bylo poukazováno na možnost zneužití svěřenského fondu ke skrývání identity skutečného vlastníka.¹⁰⁷ Absence centrální evidence svěřenských fondů zapříčinila nedostupnost základních údajů ohledně svěřenských fondů a jejich statutů, které by osvědčovaly vztahy mezi konkrétními osobami a svěřenskými fondy, což umožnilo osobám zúčastněným na svěřenském fondu zůstat v anonymitě. Orgány veřejné moci navíc neměly ani přesná data ohledně počtu vzniklých svěřenských fondů.¹⁰⁸ Ostatně samotná důvodová zpráva k občanskému zákoníku uvádí, že zásadním rozdílem mezi svěřenskými fondy a nadacemi je kromě nedostatku právní osobnosti, dočasného trvání a větší variability účelu, právě zásadní absence veřejnoprávního dohledu nad svěřenskými fondy.¹⁰⁹ Uvedený stav byl považován za zřejmě nežádoucí a v této souvislosti vyvstávaly požadavky na zavedení evidenční struktury svěřenských fondů tak, aby se nestaly neprůhledným nástrojem pro legalizaci výnosů z trestné činnosti.¹¹⁰ V reakci na naléhavé připomínky Ministerstva financí, Ministerstva vnitra a Vrchního státního zastupitelství v Praze byla přijata novela občanského zákoníku, zákona o veřejných rejstřících a některých dalších zákonů,¹¹¹ která zavedla evidenci svěřenských fondů a související povinnost zápisu svěřenských fondů do této evidence. Předmětná změna právní úpravy si kladla za cíl zvýšení transparentnosti vlastnické struktury svěřenských fondů a snížení potenciálu jejich zneužití k páčání trestné činnosti.¹¹²

¹⁰⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 460/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a další související zákony, č. 460/2016 Dz.

¹⁰⁵ Č. j. MF-91471/2013/24. Dostupné z: https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/Pokyn-MF_c-003_2013-10-29_Finančního-analytického-úřadu-Ministerstva-financí.pdf

¹⁰⁶ PASEKOVÁ, Eva. *Marvanová s Bradáčovou proti fondům, Polčák nevěřil svým uším* [online]. 2014 [cit. 12. 1. 2023]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2014/05/marvanova-s-bradacovou--proti-fondum-polcak-neveril-svym-usim/>

¹⁰⁷ KOSTOHRÝZ, Milan, MIKULÁŠ, Jan. *Anonymita skutečného vlastnictví a její zneužívání*. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2013, s. 21.

¹⁰⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 460/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a další související zákony, č. 460/2016 Dz.

¹⁰⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz.

¹¹⁰ BÁLEK, Jiří. *Rozhovor: Lenka Bradáčová - Chceme-li rychlejší trestní řízení, musíme udělat i nepopulární změny* [online]. 2014 [cit. 5. 1. 2023]. Dostupné z: <https://www.pravniportal.cz/clanky/trestni-pravo/rozhovor-lenka-bradacova-2014>

¹¹¹ Zákon č. 460/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a další související zákony.

¹¹² Důvodová zpráva k zákonu č. 460/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a další související zákony, č. 460/2016 Dz.

Za problematický byl rovněž považován stav toho času platné a účinné právní úpravy v oblasti zajišťování majetku, neboť v době jejího přijetí ještě nebyl institut svěřenského fondu součástí právního řádu. Bradáčová v této souvislosti uvedla: „Jako jedno z rizik pojmáme například institut svěřenských fondů, který je pro české právo novým a úplně nekoresponduje s předpisy o zajišťování majetku. Svěřenské fondy znají majetek bez vlastníka, s čímž si ve vztahu k trestním předpisům neumíme prozatím poradit.“¹¹³ Za účelem odstranění tohoto nevyhovujícího stavu právní úpravy byla přijata novela trestního zákoníku, trestního řádu a dalších souvisejících právních předpisů.¹¹⁴ Ustanovení trestního zákoníku upravující ochranné opatření zabránění věci a zabránění náhradní hodnoty bylo doplněno tak, aby bylo možné postihnout i věci, jež jsou součástí majetku svěřenského fondu a jsou nástrojem nebo výnosem z trestné činnosti nebo náhradní hodnotou za ně.¹¹⁵ Rovněž ustanovení trestního řádu byla s ohledem na specifickou konstrukci svěřenského fondu, který není právnickou osobou a majetek v tomto fondu zároveň nemá žádného vlastníka, novelizována tak, aby mohlo dojít k zajištění, správě a odčerpání majetku v tomto svěřenském fondu, jestliže do něj plyne majetek mající původ v trestné činnosti.¹¹⁶

Obdobně jako trusty a jiné trust-like entity typické pro právní řády v zemích common law byl svěřenský fond považován za rizikový nástroj zneužitelný k páčání trestných činů legalizace výnosů z trestné činnosti či financování terorismu.¹¹⁷ Pokud jde o možnost zneužití svěřenského fondu k páčání trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti, bylo již výše naznačeno, že je považován za nástroj vysoce rizikový a zneužitelný v této oblasti.¹¹⁸ Trestný čin legalizace výnosů z trestné činnosti či financování terorismu představují velmi závažnou trestnou činnost, avšak nejedná se o jediné možné způsoby zneužití institutu svěřenského fondu. Teoretické riziko zneužití svěřenského fondu jako nástroje k páčání trestné činnosti lze nalézt také ve vztahu k jiným trestným činům, jako je např. trestný čin podvodu¹¹⁹, poškození věřitele¹²⁰, korupční či daňové trestné činy.

¹¹³ BRADÁČOVÁ, Lenka In: BÁLEK, Jiří. *Rozhovor: Lenka Bradáčová - Chceme-li rychlejší trestní řízení, musíme udělat i nepopulární změny* [online]. 2014 [cit. 5. 1. 2023]. Dostupné z: <https://www.pravni prostor.cz/clanky/trestni-pravo/rozhovor-lenka-bradacova-2014>

¹¹⁴ Zákon č. 86/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věci v trestním řízení a o změně některých zákonů, a další související zákony.

¹¹⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 86/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věci v trestním řízení a o změně některých zákonů, a další související zákony, č. 86/2015 Dz.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ Č. j. MF-91471/2013/24. Dostupné z: https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/Pokyn-MF_c-003_2013-10-29_Financniho-analytickeho-utvaru-Ministerstva-financi.pdf

¹¹⁸ Č. j. MF-91471/2013/24. Dostupné z: https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/Pokyn-MF_c-003_2013-10-29_Financniho-analytickeho-utvaru-Ministerstva-financi.pdf; KOCÍ, Miloš. Institut svěřenského fondu v NOZ. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 1-2, s. 32.

¹¹⁹ Viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2021, sp. zn. 8 Tdo 906/2021.

¹²⁰ Viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 2022, sp. zn. 5 Tdo 1273/2021.

4. Předcházení páčání trestné činnosti prostřednictvím svěřenského fondu

V předchozí kapitole bylo rozebráno, že svěřenský fond může být obdobně jako právnické osoby zneužitelný k páčání trestné činnosti. Trestná činnost, resp. kriminalita představuje vysoce společensky závažnou protiprávní činnost, která ohrožuje či porušuje trestním zákonem chráněné právní statky. Rizikům zneužití svěřenského fondu k páčání kriminality je potřeba cílevědomě a efektivně předcházet, omezovat je a v ideálním případě zcela eliminovat. V oblasti boje s trestnou činností je takový proces realizován prostřednictvím kontroly kriminality, která zahrnuje „*všechny společenské instituce, strategie a sankce, jejichž cílem je dosažení konformity chování v oblasti regulované normami trestního práva.*“¹²¹

Kontrola kriminality se uplatňuje v podobě represe (opatření potlačujících trestnou činnost) a prevence (opatření trestné činnosti předcházejících). Trestní represe a prevence tvoří dva základní, samostatné a nenahraditelné subsystémy kontroly kriminality. Oba subsystémy se však vzájemně doplňují, neboť účinná preventivní opatření snižují potřebu trestní represe a zároveň uplatňování trestní represe posiluje prevenci. Proto se v této souvislosti hovoří o kontrole kriminality jako o „*jednotě represe a prevence*“.¹²²

Trestní represe představuje jeden z nástrojů přispívajících ke kontrole kriminality, přičemž účelem trestu je chránit společnost před trestnou činností, zabránit pachatelům pokračovat v další trestné činnosti, zajistit výchovu a nápravu pachatelů a v neposlední řadě též výchovně působit na ostatní členy společnosti.¹²³ Pojem prevence pochází z latinského „*praevenire*“ a lze jej definovat jako určitý zákrok předem, opatření, která mají předejít vzniku nějakého nežádoucího jevu.¹²⁴ Prevence zahrnuje veškerá opatření nerepresivního charakteru, tj. veškeré aktivity vyvíjené státními, veřejnoprávními a soukromoprávními subjekty směřující k předcházení páčání kriminality, resp. zmenšování jejího rozsahu, závažnosti a jejích následků.¹²⁵ Preventivní strategie se stávají rovnocennou, a dokonce upřednostňovanou složkou kontroly kriminality. Obecným pravidlem platí, že je efektivnější negativním jevům předcházet, než je následně složitě napravovat, což ostatně platí i pro předcházení páčání trestné činnosti.¹²⁶

4.1. Preventivní opatření snižující rizika zneužití svěřenského fondu

V rámci předchozí kapitoly věnující se vymezení rizik zneužití svěřenského fondu k páčání trestné činnosti již bylo naznačeno, že od doby jeho zavedení do českého právního řádu došlo k zásadním změnám právní úpravy, které měly za cíl snížit potenciál zneužití tohoto

¹²¹ ZAPLETAL, Josef. *Prevence kriminality*. 2. přepracované vydání. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2005, s. 7.

¹²² Tamtéž.

¹²³ FIRSTOVÁ, Jana, ZÁMEK, David. *Prevence kriminality - nedílná součást systému vnitřní bezpečnosti*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, s. 59.

¹²⁴ Tamtéž, s. 57.

¹²⁵ SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality. Druhé aktualizované vydání*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2016, s. 9.

¹²⁶ FIRSTOVÁ, Jana, ZÁMEK, David. *Prevence kriminality - nedílná součást systému vnitřní bezpečnosti*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, s. 56.

institutu. Tyto změny byly významně ovlivněny kritikou svěrenského fondu a souvisejícími požadavky na novelizaci právní úpravy ze stran zástupců justice, ministerstev a dalších subjektů. Vývoj české právní úpravy související s předcházením páchaní trestné činnosti prostřednictvím svěrenského fondu byl zároveň velmi výrazně ovlivněn unijní legislativou.

Základem pro úspěšné nastavení „politiky“ prevence je v první řadě zavedení účinných a transparentních pravidel a opatření, dostatečná informovanost adresátů právních norem a podpora jednání konformního s takto nastavenými pravidly.¹²⁷ Kromě zajištění dostatečné informovanosti, prezentování „best practice“ v jednotlivých odvětvích práva a kontrolování dodržování nastavených pravidel, má prevence svůj zásadní potenciál též v evidování subjektů a vykonávání dohledu nad nimi. Regulační úřady disponují příslušnými pravomocemi a v případě nesplnění evidenční povinnosti ze strany povinných subjektů též represivními nástroji. Na unijní i tuzemské úrovni se projevuje tendence rozkrývání vlastnických struktur (nejen) svěrenských fondů a odstraňování anonymity osob na něm zúčastněných, k čemuž má sloužit evidence svěrenských fondů a evidence skutečných majitelů. Zavedení těchto evidencí je projevem principu soustavnosti a mezinárodní spolupráce v oblasti prevence.

Významným nástrojem v oblasti předcházení páchaní trestné činnosti (nejen) prostřednictvím svěrenského fondu jsou opatření dle zákona o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu. Právní úprava zmíněného zákona a z něj vyplývající opatření jsou výrazným projevem principu cílenosti prevence. Povinné osoby ve smyslu uvedeného zákona jsou nadány některými právy a povinnostmi při uplatňování opatření, která mají za cíl zabránit zneužívání finančního systému k legalizaci výnosů z trestné činnosti a k financování terorismu a současně mají napomoci k vytvoření podmínek pro odhalování takového jednání.

V širším významu lze zmínit opatření, která se sice primárně neaplikují na svěrenský fond, nicméně mohou nepřímou napomáhat ke snižování rizika páchaní protiprávní činnosti prostřednictvím svěrenského fondu. Prevence kriminality totiž není omezena záběrem pouze trestního práva, nýbrž působí interdisciplinárně. Navíc je ovládaná principem komplexnosti preventivního působení, cílí tedy na zapojení co nejširšího okruhu subjektů a objektů prevence, jakož i na různorodost preventivních postupů.¹²⁸ V první řadě se jedná o některé normy zákona o obchodních korporacích¹²⁹ použitelné na obchodní korporace, jejichž podíl je součástí majetku svěrenského fondu. Účelem těchto soukromoprávních norem je zajistit vysokou míru transparentnosti struktur obchodních korporací a jejich činnosti, což snižuje riziko páchaní protiprávní činnosti. V této souvislosti jsou relevantní také zákonné požadavky při zadávání veřejných zakázek¹³⁰ či poskytování dotací a návratných finančních výpomocí.¹³¹ V neposlední řadě je možné uvést opatření v souvislosti s prokazováním

¹²⁷ NÁHLOVSKÁ, Lenka. *Kriminalita právnických osob - etiologie a prevence*. Praha: Leges, 2021, s. 173-174.

¹²⁸ ZAPLETAL, Josef. *Prevence kriminality*. 2. přepracované vydání. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2005, s. 31-32.

¹²⁹ Např. institut zprávy o vztazích ve smyslu § 82 zákona o obchodních korporacích.

¹³⁰ § 122 odst. 4 ve spojení s 7 písm. a) zákona č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek.

¹³¹ § 14 odst. 3 písm. e) bod 2. zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla); § 10a odst. 3 písm. f) bod 2. zákona č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů.

původu majetku, která mohou být za relevantních okolností aplikovatelná na zakladatele svěřenského fondu anebo osoby obmyšlené.¹³²

5. Úvahy de lege ferenda

V rámci předchozího pojednání věnujícímu se posouzení svěřenského fondu jako pachatele (subjektu) trestného činu bylo zhodnoceno, že svěřenský fond nelze subsumovat pod příslušná ustanovení trestního zákoníku či zákona o trestní odpovědnosti právnických osob vymezující pojem pachatele trestného činu a nelze tak dovodit jeho trestní odpovědnost. Od doby zakotvení institutu svěřenského fondu v českém právním řádu došlo k významným změnám právní úpravy, které si kladly za cíl zvýšit transparentnost vlastnických struktur svěřenských fondů a odstranit anonymitu osob na něm zúčastněných, a co více předcházet zneužití tohoto institutu k páčání trestné činnosti. Zároveň došlo k novelizaci trestních předpisů tak, aby bylo možné postihnout majetek ve svěřenském fondu, který je nástrojem nebo výnosem z trestné činnosti nebo náhradní hodnotou za ně.

I přes uvedené novelizace relevantní právní úpravy je však zřejmé, že nelze vyloučit riziko zneužití svěřenských fondů k páčání nelegální činnosti. Otázkou tedy zůstává, zda by bylo vhodné a účelné přistoupit ke změně aktuální právní úpravy a rozšířit působnost trestních zákonů také na institut svěřenského fondu, přičemž není pochyb, že na vědecké úrovni představuje tato problematika téma diskutované.¹³³

V zahraničních právních úpravách není neobvyklé, že se trestní odpovědnost vztahuje taktéž na subjekty bez právní osobnosti. V této souvislosti lze zmínit polskou právní úpravu, která zavádí trestní odpovědnost také na tzv. hromadné subjekty, které zahrnují právnické osoby, organizace bez právní osobnosti, státní orgány a orgány místní samosprávy. Rakouská právní úprava připouští kromě trestní odpovědnosti právnických osob taktéž odpovědnost jiných kolektivních struktur, které nemají vlastní právní subjektivitu. Dále lze zmínit jako příklad nizozemskou právní úpravu, která také umožňuje postih kolektivních subjektů bez právní osobnosti.¹³⁴ Zpravidla se však jedná o subjekty, jimž analogické subjekty v České republice mají právní subjektivitu, anebo v českém právu nemají obdobu. Naopak není v zahraničních právních řádech běžné podřizovat trusty, trust-like entity a jiné obdoby svěřenských fondů trestní odpovědnosti.

Na odborné úrovni byla již několikrát diskutována možnost zavedení trestní odpovědnosti svěřenského fondu.¹³⁵ V rámci odborné literatury¹³⁶ lze nalézt úvahy o zavedení právní fikce

¹³² Ve smyslu zákona č. 321/2016 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s prokazováním původu majetku.

¹³³ BÁLEK, Jiří. *Rozhovor: Svěřenské fondy z hlediska právní komparistiky* [online]. 2014 [cit. 10. 2. 2023]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/sverenske-fondy>

¹³⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

¹³⁵ HOLLMANN, Jakub, ELISCHER, David, FLANDERKOVÁ, Markéta a kol. *Svěřenské fondy pro praxi*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2022, s. 234-235; TURNHÖFER Michal. Plzeň: 2016. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta právnická, s. 60.

¹³⁶ HOLLMANN, Jakub, ELISCHER, David, FLANDERKOVÁ, Markéta a kol. *Svěřenské fondy pro praxi*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2022, s. 235.

v trestních předpisech, která by stanovila, že se na svěřenský fond pohlíží jako na právnickou osobu. Na základě této právní fikce by se fingovala právní osobnost svěřenského fondu, obdobně jako je tomu v daňových předpisech. Taková argumentace podle názoru autorky není příliš přiléhavá a nalézání podobnosti mezi předpisy v daňovém a trestním právu není na místě. Daňové i trestní předpisy mají z povahy věci rozdílný účel a smysl, přičemž zavedení fikce v daňových předpisech má své opodstatnění. Bez takovéto fikce by bylo velice obtížné nalézt funkční mechanismus, na základě kterého by mohl být majetek ve svěřenském fondu zdaňován, neboť je zcela autonomní a není ve vlastnictví žádné osoby.

V odborné literatuře je poukazováno na společenskou škodlivost zneužití svěřenského fondu a současně je vyzdvihována potřeba naplnění smyslu a účelu trestního práva, zejména za situace, pokud má být svěřenský fond zřízen *apriori* za účelem páchaní trestné činnosti. Autoři se na tomto místě částečně kloní k závěru, že by za takových okolností nemohl svěřenský fond vzniknout.¹³⁷ V této souvislosti autorka tohoto článku zastává názor, že takový svěřenský fond nemůže nikdy platně vzniknout. Rozdílně od úpravy právnických osob¹³⁸ by svěřenský fond nevznikl ani v případě, že by byl již zapsán do evidence svěřenských fondů. Nástroje trestního práva přitom nemají sloužit pro účely „*pouhého vyčištění*“ evidence, na místě je užít nástrojů mimotrestního práva. Stále je však na místě uvažovat o trestní odpovědnosti osob zúčastněných na svěřenském fondu.

Ačkoliv je evidentní, že nelze zcela vyloučit riziko zneužití svěřenského fondu k páchaní protiprávní činnosti, zavedení trestní odpovědnosti svěřenského fondu by bylo dle názoru autorky nevhodné a nekoncepční. Jistou paralelu lze shledávat se závodem ve smyslu § 502 občanského zákoníku. Ačkoliv význam závodu na páchaní trestné činnosti právnické osoby je významný, stejně jako svěřenský fond není nadán právní osobností, a proto ani nelze uvažovat o jeho trestní odpovědnosti.¹³⁹ Zavedení trestní odpovědnosti svěřenského fondu by popřelo samotnou povahu svěřenského fondu jakožto institutu věcných práv. Svěřenský fond představuje určitou strukturu majetku a práv a povinností, přičemž jakožto umělý konstrukt práva není schopen projevit vůli a na rozdíl od právnických osob mu ani nelze vůli přičítat, neboť není subjektem práva. Nelze opomíjet, že právní řád, byť je pomyslně vnitřně diferencovaný na jednotlivá právní odvětví, tvoří jednotu a jako s takovým je třeba s ním zacházet. V záležitostech trestního práva by tak nemělo být odhlíženo od aspektů práva soukromého a vice versa.¹⁴⁰

Vzhledem k uvedenému autorka uzavírá, že v současné době není na místě uvažovat o zavedení trestní odpovědnosti svěřenského fondu. Opačný názor zákonodárce a vývoj legislativy směrem k zavedení trestní odpovědnosti svěřenského fondu nicméně vyloučit nelze. Současně není vyloučeno, že v budoucnu vyvstane povinnost zavedení trestní odpovědnosti svěřenského fondu či obdobných entit pro Českou republiku z mezinárodních závazků. Ostatně není to tak dávno, kdy se zavedení trestní odpovědnosti právnických

¹³⁷ HOLLMANN, Jakub, ELISCHER, David, FLANDERKOVÁ, Markéta a kol. *Svěřenské fondy pro praxi*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2022, s. 234-235.

¹³⁸ Srov. § 128 občanského zákoníku.

¹³⁹ ČEP, David. *Trestní odpovědnost právnické osoby a člen statutárního orgánu, aneb, Vytýkatelnost protiprávního činu člena statutárního orgánu právnické osobě*. Brno: Masarykova univerzita, 2020, s. 43.

¹⁴⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 11. 2001, sp. zn. IV. ÚS 564/2000.

osob jevílo jako nemyslitelné, a nyní je institut trestní odpovědnosti právnických osob plnohodnotnou součástí našeho právního řádu. V takovém případě by bylo nezbytné přistoupit k významnějším změnám pojetí institutu svěřenského fondu, anebo přepracování konstrukce právní osobnosti (případně obojího současně). V tomto ohledu by se dalo uvažovat o zavedení tzv. „*právní quasi-osobnosti*“, o které se zmiňuje Pelikánová.¹⁴¹ Kromě rozlišování právní osobnosti fyzických a právnických osob, by tato pomyslná „*třetí kategorie*“ právní osobnosti mohla připadat svěřenským fondům a jiným institutům, které sice nemají povahu subjektu, avšak nejsou ani pasivním objektem. Na základě této konstrukce by svěřenský fond mohl v omezeném rozsahu disponovat právy a komplementárně též povinnostmi, a tudíž odpovídat za případné právní následky i v trestněprávní rovině.

Závěr

Institut svěřenského fondu byl od samotného počátku zakotven v českém právním řádu považován za rizikový instrument, který je zneužitelný k protiprávní činnosti. Ačkoliv došlo k zásadním změnám právní úpravy, které měly za cíl snížit rizika zneužití tohoto institutu, nelze zcela vyloučit jeho potenciál k páchání trestné činnosti. Je tak nasnadě otázka, zda může být svěřenský fond považován ze pachatele (subjekt) trestného činu. Uvedená problematika byla v rámci tohoto článku podrobně rozebrána a závěrem lze přistoupit ke zhodnocení pracovních hypotéz a cílů, které byly stanoveny v souvislosti s předmětem zkoumání.

V úvodu si autorka vytyčila za cíl vymezit institut svěřenského fondu, definovat pojem pachatele ve smyslu trestního zákoníku a zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a v této souvislosti zhodnotit, zda může být svěřenský fond subsumován pod příslušná ustanovení upravující pachatelství. V prvním kroku byla provedena právně-teoretická analýza svěřenského fondu se zvláštním důrazem na vymezení tohoto institutu v kontextu právnických osob a posouzení problematiky právní osobnosti. Zhodnocení vztahu svěřenského fondu k právnickým osobám a právní úpravě osob v občanském zákoníku, jakož i objasnění související problematiky právní osobnosti bylo totiž esenciálním předpokladem pro vyřešení samotného merita tohoto článku. Svěřenský fond lze definovat jako právní entitu či určitou strukturu majetku a práv s tímto souvisejících. Svěřenský fond sice v mnoha ohledech vykazuje znaky charakteristické pro právnické osoby, tato skutečnost ale sama o sobě neznamená, že byl měl být uznán za právnickou osobu. Na základě analýzy systematického zařazení svěřenského fondu do úpravy absolutních majetkových práv, záměru zákonodárce a komparace se zahraniční právní úpravou autorka dospěla k závěru, že český zákonodárce po vzoru quebecké právní úpravy institutu fiducie svěřenskému fondu nepřiznal status právnické osoby. S odlišením svěřenského fondu od právnické osoby úzce souvisí otázka právní osobnosti a zhodnocení, zda může být svěřenský fond subjektem práva. Zákonodárce přiznává právní osobnost pouze fyzickým a právnickým osobám, z čehož plyne, že svěřenský fond nedisponuje právní osobností a není tak subjektem práva. Uvedený závěr stvrzuje též důvodová zpráva k občanskému zákoníku a aktuální soudní judikatura. Ačkoliv

¹⁴¹ PELIKÁNOVÁ, Irena. Právnické osoby a jiné entity v právu unijním a českém. In: ZOUFALÝ, Vladimír. XXVI. Karlovarské právnícké dny: 14.-16.6.2018. Praha: Leges, 2018, s. 339.

lze nalézt v odborné literatuře i opačné tvrzení, většinový názor odborné veřejnosti tenduje k závěrům, že svěrenský fond nedisponuje statutem právnické osoby ani právní osobností.

V další části článku byla detailně rozebrána legální definice pojmu pachatel vymezená v trestním zákoníku a v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob. Trestní zákoník se sice výslovně neomezuje na úpravu trestní odpovědnosti fyzických osob, ale pachatelem trestného činu ve smyslu tohoto zákona může být pouze fyzická osoba. Před přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob bylo uvedené tvrzení dovozováno z úpravy pachatelství a spolupachatelství, účastenství a zejména z úpravy odpovědnosti za zavinění. Pachatelem ve smyslu trestního zákoníku se tak rozumí výlučně fyzická osoba, která svým protiprávním jednáním naplnila všechny znaky trestného činu a je trestně odpovědná. Trestní odpovědnost fyzických osob je koncipovaná jako odpovědnost subjektivní, přičemž jedním z předpokladů založení trestní odpovědnosti dle trestního zákoníku je vázanost odpovědnosti pachatele na úmyslné nebo nedbalostní zavinění. Svěrenský fond jakožto umělý konstrukt práva tudíž nemůže naplnit definici pachatele ve smyslu trestního zákoníku, kterým může být jen člověk jako reálně existující biosociální bytost.

Pachatelem trestného činu ve smyslu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob může být pouze právnická osoba. Vymezení pojmu právnická osoba je ponecháno normám soukromého práva, jelikož není přípustné, aby trestní právo samo „vytvářelo“ právnickou osobu a určovalo, jaké entity pod tento pojem spadají. Pachatelem se tedy rozumí právnická osoba ve smyslu § 20 odst. 1 občanského zákoníku, která disponuje právní osobností a deliktní způsobilostí a je způsobilá jednat určitým způsobem navenek prostřednictvím svých zástupců nahrazujících její vůli. Trestní odpovědnost právnických osob je odpovědností subjektivní založenou na tzv. koncepci přičitatelnosti trestného činu. To znamená, že právnická osoba může být jako pachatel trestně odpovědná jen tehdy, jestliže jí může být jednání fyzické osoby za zákonem stanovených podmínek přičitatelné. Právnická osoba nemůže sama projevit vůli, ale tato se dovozuje od zástupců nahrazujících její vůli, a proto se i „zavinění“ dovozuje od zavinění fyzické osoby jednající za tuto právnickou osobu, jestliže byly naplněny podmínky pro přičítání jednání dané právnické osobě. Vzhledem k tomu, že byl svěrenský fond v rámci předchozích kapitol striktně vymezen vůči právnické osobě, lze vyvodit závěr, že nemůže naplnit definici pachatele dle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Svěrenský fond na rozdíl od právnické osoby není subjektem práva, a proto by ani nebylo možné uvažovat o přičítání trestného činu některé z osob zúčastněných na svěrenském fondu. Úvahy o aplikaci ustanovení zákona o trestní odpovědnosti právnických osob upravujících pachatelství i na jiné právní entity na základě analogie by byly nepřípustné.

Lze uzavřít, že svěrenský fond není *de lege lata* považován za pachatele (subjekt) trestného činu, neboť nesplňuje požadavky legální definice dané trestním zákoníkem ani zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob. Je však nesporné, že stále přichází v úvahu trestní odpovědnost osob zúčastněných na svěrenském fondu, tj. zakladatele, svěrenského správce, obmyšleného či osoby vykonávající dohled nad správou.

Dalším cílem tohoto článku bylo nastínit rizika zneužití svěrenského fondu jako nástroje k páčání trestné činnosti, jakož i tendence vedoucí ke snižování takových rizik. Institut svěrenského fondu je obdobně jako právnické osoby považován za rizikový instrument, který

je zneužitelný k páčání trestné činnosti. Problematickou se zdála být v minulosti zejména anonymita osob zúčastněných na svěřenském fondu a související netransparentnost vlastnické struktury, absence centrální evidence svěřenských fondů a nedostupnost statutu. Tyto krajně problematické aspekty zapříčinily nedostupnost základních údajů ohledně svěřenských fondů a nemožnost orgánů veřejné moci vykonávat nad nimi dohled. Za problematický byl rovněž považován stav toho času platné a účinné právní úpravy v oblasti zajišťování majetku, neboť tato nekorespondovala s institutem svěřenského fondu. Tento nevyhovující stav se zákonodárce v minulosti snažil napravit řadou novelizací jak soukromoprávních, tak veřejnoprávních předpisů. Pokud se jedná o konkrétní oblasti kriminality, v rámci kterých může svěřenský fond posloužit jako nástroj k páčání trestné činnosti, lze obdobně jako u trustů a jiných trust-like entit zmínit trestné činy legalizace výnosů z trestné činnosti či financování terorismu. Teoretické riziko zneužití svěřenského fondu k páčání trestné činnosti lze nalézt také ve vztahu k jiným trestným činům, jako je např. trestný čin podvodu, poškození věřitele, korupční či daňové trestné činy.

Taková rizika je zapotřebí cílevědomě a efektivně omezovat či (ideálně) zcela eliminovat, a to prostřednictvím kontroly kriminality. Kontrola kriminality se uplatňuje jako „*jednota represe a prevence*“. Trestní represe je pojímána jako jeden z nástrojů přispívajících ke kontrole kriminality, přičemž účelem trestu je chránit společnost před trestnou činností, zabránit pachatelům v pokračování v další trestné činnosti, zajistit jejich výchovu a nápravu a v neposlední řadě též výchovné působení i na ostatní členy společnosti. Prevence naopak zahrnuje veškerá opatření nerepresivního charakteru, tj. veškeré aktivity vyvíjené státními, veřejnoprávními a soukromoprávními subjekty směřující k předcházení páčání kriminality, resp. zmenšování jejího rozsahu, závažnosti a jejích následků. Mezi preventivní opatření v první řadě spadá zavedení účinných a transparentních pravidel a opatření, dostatečná informovanost adresátů právních norem a podpora jednání konformního s takto nastavenými pravidly. Od doby zakotvení institutu svěřenského fondu v českém právním řádu došlo k významným změnám právní úpravy, jejichž účelem bylo snížit rizika páčání trestné činnosti prostřednictvím svěřenského fondu. Vývoj legislativy v této oblasti byl zároveň velmi výrazně ovlivněn unijní legislativou. Kromě nastavení funkčních pravidel a zajištění dostatečné informovanosti adresátů norem, má prevence svůj zásadní potenciál též v evidování subjektů a dohledu nad nimi. K tomuto účelu má sloužit evidence svěřenských fondů a evidence skutečných majitelů. Ukázkovým projevem principu cílenosti prevence jsou pak opatření dle zákona o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu. V širším významu k prevenci přispívají také další opatření, která se sice primárně neaplikují na svěřenský fond, nicméně mohou nepřímo napomáhat ke snižování rizika páčání protiprávní činnosti prostřednictvím svěřenského fondu. Prevence kriminality totiž není omezena záběrem pouze trestního práva, ale působí komplexně a interdisciplinárně.

V neposlední řadě bylo jedním z cílů zhodnotit potřebnost a vhodnost *de lege ferenda* úpravy jiné. Přestože je zřejmé, že nelze vyloučit riziko zneužití svěřenského fondu k páčání trestné činnosti, zavedení trestní odpovědnosti svěřenského fondu by za současného stavu platné a účinné právní úpravy bylo dle mého názoru nevhodné a nekoncepční. V opačném případě by zákonodárce popřel samotnou povahu svěřenského fondu jakožto institutu věcných práv, přičemž ani v záležitostech trestního práva by nemělo být odhlíženo od aspektů práva

soukromého. Tomuto navíc přisvědčuje skutečnost, že trestní odpovědnost trustů, trust-like entit a jiných obdob svěrenských fondů není v zahraničních právních řádech běžná. Opačný názor zákonodárce, popř. nové mezinárodní závazky a vývoj legislativy směrem k zavedení trestní odpovědnosti svěrenského fondu nicméně vyloučit nelze. V tomto ohledu by však bylo nezbytné přistoupit k významnějším změnám pojetí institutu svěrenského fondu, anebo přepracování konstrukce právní osobnosti (případně obojího současně). Teoreticky by se dalo uvažovat o zavedení tzv. „*právní quasi-osobnosti*“ pro svěrenské fondy a jiné instituty, u kterých by se to zákonodárci jevilo vhodné. Na základě této konstrukce by svěrenský fond mohl v omezeném rozsahu disponovat právy a komplementárně též povinnostmi, a tudíž odpovídat za případné právní následky i v trestněprávní rovině.

Závěrem, ať už se bude případný vývoj legislativy související se zavedením trestní odpovědnosti svěrenského fondu v budoucnu vyvíjet jakýmkoliv směrem, jistě bude velmi živelným předmětem odborné diskuze a jedním z kontroverzních témat české právní kultury.